Бутун дунё пролетарлари, бирлашингиз!

СОВЕТ ЎЗБЕКИСТОНИ

ГАЗЕТА 1918 ЙИЛ 21 ИЮНДАН ЧИҚА БОШЛАГАН

ЎЗБЕКИСТОН КОММУНИСТИК ПАРТИЯСИ МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИ, ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ СОВЕТИ ВА МИНИСТРЛАР СОВЕТИНИНГ ОРГАНИ

№ 169 (20. 436) • 1989 йил 20 июль, пайшанба • Баҳоси 3 тийин.

ТАКЛИФЛАРИНГИЗНИ КУТАМИЗ

Шу йил август ойида Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетида республика партия фаолларининг йиғилиши ўтказилади. Йиғилишнинг кун тартибига «Социалистик қонунчиликни мустаҳкамлаш, гражданларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатлари муҳофаза этилишини кучайтириш соҳасида республика партия, совет ва ҳуқуқни муҳофаза қилиш органларининг вазифалари тўғрисида»ги масала қўйилади.

Социалистик қонунчиликни мустаҳкамлаш, гражданларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини муҳофаза қилишни кучайтириш чора-тадбирлари тўғрисидаги таклифларни ҳамда ушбу масалага доир бошқа истакларни фаоллар йиғилишига тайёргарлик кўриш давомида улардан фойдаланиш учун қуйидаги адресга юборишингизни сўраймиз:

Тошкент шаҳри, 700163, Ўзбекистон кўчаси, 41-уй, Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети.

«РЕСУРС—Ф» ЙЎЛДОШИ ПАРВОЗДА

1989 йил 18 июль куни Совет Иттифоқида СССР Главкосмосининг «Фотон» конструкторлик бюроси ишлаб чиққан Ернинг сунъий йўлдоши «Ресурс—Ф» «Союз» учирувчи ракетаси ёрдамида учирилди.

Йўлдош ичига СССР халқ хўжалиги турли тармоқлари ва халқаро ҳамкорлик манфаатларини кўзлаб, Ернинг табиий ресурсларини тадқиқ қилишни давом эттириш мақсадида хилма-хил миқёсли кўп зонали ва спектр зонали фотосуратга олиш учун мўлжалланган аппаратлар ўрнатилган.

Олинаётган маълумотлар ишлаб чиқиш ва фойдаланиш учун СССР География ва картография бош бошқармасининг давлат «Природа» илмий-тадқиқот ва ишлаб чиқариш марказига юборилмоқда.

«Ресурс—Ф» йўлдоши таркибида юқори атмосфера зичлигини тадқиқ этиш учун мўлжалланган ва С. П. Королев номли Куйбишев авиация институти студентлар конструкторлик бюросининг коллективи ишлаб чиққан иккита пассив ажраладиган «Пион» йўлдоши ҳам орбитага чиқарилди.

(ТАСС).

КПСС Марказий Комитетида кенгаш

18 июль куни КПСС Марказий Комитетида иттифоқдош республикалар Компартиялари Марказий Комитетлари, ўлка ва область партия комитетлари биринчи секретарларининг кенгаши бўлди, кенгашда қайта қуриш шароитида партия ишининг баъзи масалалари кўриб чиқилди.

КПСС Марказий Комитетининг Бош секретари М. С. Горбачев кенгашда доклад қилди.

Муҳокама қилинган масала юзасидан Арманистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари С. Г. Арутюнян, КПСС Марказий Комитетининг секретари, КПСС Москва шаҳар комитетининг биринчи секретари Л. Н. Зайков, Қирғизистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари А. М. Масалиев, Украина Компартияси Полтава область комитетининг биринчи секретари А. С. Мякота, Ўзбекистон Компартияси Бухоро область комитетининг биринчи секретари Д. С. Ёгоров, Украина Компартияси Ивано-Франковск область комитетининг биринчи секретари И. Г. Посторонко, Қозоғистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари Н. А. Назарбоев, КПСС Свердловск область комитетининг биринчи секретари Л. Ф. Бобикин, Эстония Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари В. И. Вяляс, КПСС Москва область комитетининг биринчи секретари В. К. Месяц, КПСС Белгород область комитетининг биринчи секретари А. Ф. Пономарев, Украина Компартияси Львов область комитетининг биринчи секретари Я. П. Погребняк, КПСС Марказий Комитетининг секретари Е. К. Лигачев, ВЛКСМ Марказий Комитетининг биринчи секретари В. И. Мироненко, Озарбайжон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари А. Х. Везиров, СССР Министрлар Советининг Раиси Н. И. Рижков, КПСС Липецк область комитетининг биринчи секретари Ю. А. Манаенков, Литва Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари А.-М. К. Бразаускас, КПСС Ростов область комитетининг биринчи секретари Б. М. Володин, КПСС Марказий Комитетининг секретари В. А. Медведев, Ўзбекистон Компартияси Қорақалпоғистон область комитетининг биринчи секретари Қ. Салиқов, РСФСР Олий Совети Президиумининг Раиси В. И. Воротников, КПСС Чита область комитетининг биринчи секретари Н. И. Мальков, Тожикистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари Қ. М. Маҳкамов, Қозоғистон Компартияси Чимкент область комитетининг биринчи секретари В. Б. Темирбаев, Латвия Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари Я. Я. Вагрис сўзга чиқдилар.

М. С. Горбачев якунловчи нутқ сўзлади.

Кенгашда аҳолининг кам даромадли табақалари учун пенсияларни ошириш билан боғлиқ бўлган тадбирларни пул билан таъминлашга партия взносларидан 500 миллион сўмни СССР Давлат бюджетига ўтказиш тўғрисидаги таклиф якдиллик билан қўллаб-қувватланди.

Кенгаш ишида В. П. Никонов, В. М. Чебриков, Э. А. Шеварднадзе, В. В. Шчербицкий, А. Н. Яковлев, А. П. Бирюкова, А. И. Лукьянов, Ю. Д. Маслюков, Г. П. Разумовский, Д. Т. Язов, О. Д. Бакланов ўртоқлар қатнашдилар.

Кенгашда СССР Министрлар Совети Раисининг ўринбосарлари, оммавий ахборот воситаларининг вакиллари, партия нашрларининг муҳаррирлари, ҳарбий округлар сиёсий бошқармаларининг бошлиқлари, КПСС Марказий Комитети аппаратининг масъул ходимлари ҳам иштирок этдилар.

Кенгашнинг иши тўғрисидаги ҳисобот матбуотда эълон қилинади.

(ТАСС).

ПАРТИЯ ИШИНИ ҚАЙТА ҚУРИШ —ШУ КУННИНГ ЭНГ МУҲИМ ДОЛЗАРБ ВАЗИФАСИ

М. С. Горбачевнинг КПСС Марказий Комитетидаги кенгашда қилган доклади

Ўртоқлар!

Сиёсий бюро қайта қуришнинг ҳозирги босқичида партия фаолияти билан боғлиқ бўлган энг муҳим муаммоларни биргаликда муҳокама қилиш учун шу учрашувни ўтказишни зарур деб топди. Воқеаларнинг бутун жараёни бу муаммоларни биринчи ўринга чиқариб қўйди. Бу муаммолар партиядагина эмас, жамиятда ҳам мунозаранинг марказида турибди.

Партия фаолияти билан боғлиқ бўлган ҳамма масалалар қизғин муҳокама қилинаётганлиги — халқимиз ўзининг қайта қуриш муваффақиятига, жамиятни янгилашга, турмушни яхшилашга бўлган умидлари партиянинг сиёсати ва амалий фаолияти билан ҳал қилувчи даражада боғлиқ эканини англаб, КПССнинг ролига жуда катта аҳамият бераётганлигининг кўрсаткичидир. Жамоатчиликнинг онгида партия органларининг, партия ташкилотларининг, коммунистларнинг ишига ўткир танқидий муносабат сари жиддий бурилиш рўй берганлигини ҳам аввало шу билан изоҳлаш мумкин.

Хуллас, бугун биз батафсил гаплашиб олишимиз керак. Биз партия тўғрисида ҳозир коммунистларни, барча совет кишиларини айниқса тўлқинлантираётган саволларга жавоб қайтаришимиз керак. КПСС ўзи танлаб олган йўлга, ўзининг қайта қуриш сиёсатига пировардигача содиқ бўлиб қолишидан ва жамиятни халқ манфаатларини кўзлаб революцион ўзгартириш позицияларида қаттиқ туришидан одамларимизнинг кўнгли тўқ бўлиши керак.

I.

Ўртоқлар! Биз ҳозирги босқичда партиянинг фаолиятига баҳо беришга мамлакатдаги замонавий сиёсий вазият нуқтаи назаридан ёндашмоғимиз керак. Бу вазият жуда мураккаб бўлиб, ҳамма жойда ҳам бир хил эмас. Аслида мамлакат қайта қуришнинг жиддий даврини бошдан кечирмоқда. Мана шуни ҳаммамиз ўткир ҳис қилиб турибмиз, халқ депутатларининг съездида ҳам бу нарса яққол намоён бўлди.

Съезд жамиятда рўй бераётган жараёнлар хусусидаги билимларимизни чуқурлаштирди, оғриқли нуқталаримизни, зиддиятларни, қийинчиликларни аёвсиз таҳлил этди. Мамлакат 80-йилларнинг бошларида нақадар жиддий кризисга тушиб қолганлиги, биз шу пайтгача ҳам шу кризисдан қутилмаганлигимиз эндиликда биз учун янада равшанроқ бўлиб қолди. Бунинг устига иқтисодий ва ижтимоий-сиёсий тараққиётнинг баъзи жараёнлари ҳатто кескинлашди. Бу гап истеъмол буюмлари бозоридаги вазиятга, мамлакатнинг молиявий аҳволига, социал адолатга оид баъзи муаммоларга, миллатлараро муносабатларга тааллуқлидир.

Съездда совет кишиларининг интизом, жамоат тартиби даражасидан, жиноятчиликка ва хўжасизликка қарши кураш қандай олиб борилаётганидан қаттиқ ташвишланаётганликлари маълум бўлди. Жамоатчилик демократияни, ошкораликни, инсонпарварлаштиришни янада ривожлантириш йўлини қўллаб-қувватлаш билан бирга шахсга, қонунга ва одил судловга ҳурматсизликнинг, зўравонлик ва ҳаддан ошиш кўринишларининг, бебош эҳтирослар, ҳис-ҳаяжонлар авж олишининг ҳар қандай фактларига кескин қарши чиқмоқда.

Съезднинг ва Олий Советнинг иши, аслида, социализм ижтимоий системасини ривожлантиришнинг янги даврини очмоқда. Бу воқеаларнинг мислсиз эканини, уларнинг бурилиш аҳамиятига эгалигини ҳар биримиз англаб турибмиз, ўйлайманки, ҳар бир совет кишиси ҳам англамоқда. Бунда гап давлат ҳокимияти ва бошқарувининг олий органлари илк бор демократик асосда тузилганлигида, совет давлатининг ички ва ташқи сиёсати асосий йўналишлари белгилаб олинганлигидагина эмас. Униси ҳам, буниси ҳам ўз-ўзидан жуда муҳимдир. Бироқ энг асосийси шундан иборатки, бутун давлат ҳокимиятини тўла-тўкис Советлар қўлига амалда топширишга, халқ оммасини умумдавлат масалаларини ҳал этишга жалб қилишнинг янги демократик моделини яратишга аниқ-равшан асос солинди. Шундай қилиб, сиёсий ислоҳот ғоялар, ишланмалар ва режалар соҳасидан практика жабҳасига кўчирилмоқда, ҳаётий реалликка айланмоқда. Мамлакат ўзгармоқда ва, бинобарин, бизнинг фикрларимиз ва ҳаракатларимиз ҳам шунга мувофиқ равишда янгиланиши керак.

Сиёсий вазиятнинг ривожланишини баҳолаш учун **ижтимоий кучларнинг таркиб топаётган жойланишини** пухтароқ таҳлил этишимиз зарур бўлади.

Съезд омманинг сиёсатга янада кўпроқ қўшилиши жараёнини ва у мамлакатда рўй бераётган ижтимоий жараёнларга жалб қилинаётганини акс эттирди ва бу жараёнга янги омил бахш этди. У жамиятимиз асосий социал кучларининг партия ўртага ташлаган қайта қуриш ғояларига содиқлигини яна бир бор кўрсатди. Бироқ жамиятда қайта қуриш натижаларини танқид қилиш ва бу натижалардан қаноатланмаслик кайфияти кучайиб бораётганлиги, фикрлар ҳамда кайфиятлар гуруҳлашиб, фарқланиши жадаллашаётганлиги ҳам фактдир.

Хўш, биз бу ўринда конкрет қайси кайфиятлар ва ҳодисаларга дуч келяпмиз?

Қайта қуриш ақидапараст, қолоқ кучларнинг қаттиқ қаршилигини ҳамон сезиб турибди, бу кучларнинг кўплари демократик тадбирларни социалистик принциплардан чекиниш деб билмоқда. Бугун эса, чамаси, шундай деса бўлади — бу нарса турмуш сиртида кўриниб турибди: ўзини-ўзи қайта қуришни, янги усулларни ўзлаштиришни уддалай олмаганлар орасида баъзан психологик ишончсизлик ва асабийлашув вужудга келмоқда, ҳозирги сиёсий муаммоларни зўравонлик билан ҳал этишга ўтиш, бой берилаётган обрў-эътиборни барча норозиларга ва танқид қилувчиларга нисбатан жазо чоралари қўлланиш йўли билан қайтариб олиш истаги пайдо бўлмоқда.

Ходимлар, кадрларимиз муайян бир қисмининг мана шундай кайфиятларини, уларнинг зўравонлик усулларига мойиллигини мамлакат аҳолисининг қандайдир бир қисми қўллаб-қувватламоқда ва шунга қўшилмоқда. Модомики, биз реализм позицияларида туришни хоҳлар эканмиз, буни кўрмоқ керак.

Назаримда ақидапарастлик позициялари фикрлаш ва психология қолоқлигидангина эмас, шу билан бирга рўй бераётган жараёнларнинг моҳиятини тушунмасликдан, йўлдан озишдан ҳам қандайдир бир тарзда озиқ олмоқда, бу ҳолат билан ҳам ҳисоблашмасдан бўлмайди.

Кейинги вақтларда сўл радикал кайфиятлари таъсирига тушиб қолган ижтимоий қатламлар кўпайганлиги ҳам жуда аниқ-равшан бўлиб бормоқда. Улар — янада кескинроқ ҳаракат қилиш, ўзгартишларни жадаллаштириш тарафдоридирлар. Популистча ғоялар (шаҳар ва қишлоқ камбағалларининг турмушини реалистик тасвирлашни талаб қилувчи ғоялар), ялпи бараварчилик руҳидаги социал адолат талабларини кўтариб чиқиб, шундан фойдаланиб қолмоқчи бўлган ўта сўллик кўринишлари кенг ёйилиб бормоқда. Бундай кайфиятлар учун ҳаётий замин бор. Қайта қуриш йўлида олға силжиш соҳасидаги ҳамма ишларимиз ҳам юришиб бораётгани йўқ. Айрим ишларда кечикиб қоляпмиз, бир жойда депсиниб турибмиз, баъзи ишларда ҳатто орқага кетиш ҳоллари пайдо бўлди. Фикрлар ва ёндашувларнинг хилма-хиллигини, позицияларнинг турлича бўлишини, етилган муаммоларни принципиал социалистик асосда ҳал этишнинг муқобил вариантлари ўртага қўйилишини назарда тутувчи ҳозирги тасаввурларимизга биноан бундай кучлар ва кайфиятларнинг мавжудлиги умуман табиий бир ҳолдир. Уларни қайта қуриш умумий жараёнларидан четлаштиришга уриниш нотўғри бўлур эди. Биз жамиятда аниқ-равшан мавжуд бўлган хилма-хил фикрлар ва кайфиятларни эътиборга олиб ишлашимиз керак.

Ҳозирги сиёсий вазиятнинг манзараси равшан ва тўлиқ бўлиши учун жуда турли шакллардаги ва жуда хилма-хил ижтимоий соҳалардаги экстремизм кўринишлари кучайиб бораётганини ҳам қайд этмасдан ўта олмаймиз. Жамиятга социализмга ёт бўлган ҳамда буржуа демократияси ва хусусий соҳибкорлик бисотидаги қадриятларни ўзлаштириб олиш хусусидаги деярли ошкора даъватлар тиқиштирилмоқда. Вазифа шундан иборатки, қайта қуришни ёқлаб чиқаётган барча соғлом кучларни жипслаштириб, экстремистлик майлларни бартараф этиб, ишни социалистик янгиланиш йўлидан қатъият билан давом эттирмоқ керак.

КПСС ташаббусини ўз қўлида сақлаб қолмоқда ва ишчилар синфининг, деҳқонларнинг, зиёлилар ижодий кучларининг кенг мададига таянмоқда. Айни вақтда жамиятда, боя айтганимдек, партиянинг фаолияти тўғрисида қизғин мунозара давом этмоқда. Бунинг ҳам ўз мантиқи бор. Чунки, сиёсий системани қайта қуришни, съездда амалий асос солинган Советларнинг тўла ҳокимиятини жамиятнинг ўзини янгилашни партияни янгиламай туриб амалга ошириб бўлмайди.

Партиямиз — мамлакатни идора қилувчи партия. Модомики шундай экан, у мамлакатдаги ишларнинг аҳволи учун сиёсий масъулиятдан бўйин товлай олмайди. Бугина эмас, жамиятда рўй бераётган ўзгартишларнинг кўлами кенглиги туфайли бу масъулият янада ортиб бормоқда.

Қайта қуришнинг ҳозирги энг масъулиятли босқичида партиямиз турли бўғинларининг, кадрларимизнинг фаолиятидаги ҳамма иш ҳам кўнгилдагидек эмаслигини сиз билан биз биламиз. Бу соҳада муаммолар кўп. Биз бу муаммоларни четлаб ўта олмаймиз, улар эса принципиал, партиявий позицияларда туриб чуқур ўрганишни, нималар бўлаётганини ортиқча саросимага тушмай дадил баҳолашни талаб қилади. Аслида, партия Марказий Комитетидаги бугунги учрашувимизнинг бош вазифаси ҳам мана шундан иборат.

Жамиятда партия органларининг ва партия кадрларининг фаолиятига танқидий муносабат ўтмишдаги хатолар ва бузғунчиликларни фош этиш, танқиднинг авж олиши ва матбуотнинг бир ёқлама чиқишлари, партия раҳбарларини бюрократларга нисбат бериб, уларга хуруж қилишлар ва шу кабиларнинг оқибатида келиб чиқди, деган фикрлар айтилмоқда. Чамаси, бунда бирмунча ҳақиқат бор.

Шубҳасиз, бошдан кечирилаётган пайтнинг ноxуш социал-иқтисодий манзараси, аввало истеъмол буюмлари бозорининг издан чиққанлиги, моллар ва хизматларнинг етишмаслиги ошиб бораётганлиги, озиқ-овқат ва уй-жой муаммоларининг ўткирлиги, соғлиқни сақлаш ўз ҳолига ташлаб қўйилганлиги, кам даромадли оилалар турмушининг қийинлиги, кооператив ҳаракатидаги бузилишлар, бошқа бир қанча омиллар ҳам ўз таъсирини ўтказмоқда.

Бунинг устига бирон-бир партия комитети ўзгаришларга интилмаслигини одамлар кўриб туришса, бу нарса партия ташкилотларининг фаолиятидан қаноатланмасликни юзага келтирмай қола олмайди.

Шу ўринда биз, фикримча, масаланинг моҳиятига яқинлашиб келамиз, — **партиядаги қайта қуриш жамиятда рўй бераётган жараёнлардан анча орқада қолмоқда.** Шунинг оқибатида КПССнинг қайта қуришдаги, бинобарин эса, жамиятдаги раҳбарлик роли заифлашувидек аниқ хавф вужудга келмоқда. Бу эса партиянинг, унинг марказдаги ва жойлардаги раҳбар органларининг обрў-эътибори учун коммунистлар орасидагина эмас, кенг меҳнаткашлар орасида ҳам ташвиш кучайишига олиб бормоқда.

Хўш, бу нима ўзи — партиянинг кризисими? — деган савол туғилади. Йўқ, бу — партиянинг эмас, балки унинг аввалги вазифалари, эскирган иш усуллари ва услубининг кризисидир. Узоқ давр мобайнида партия жамиятни бошқаришнинг маъмуриятчилик-буйруқбозлик системаси ичига ўрнашиб қолган эди, шу система қонунларига мувофиқ яшаб келган эди. Шунчаки ўрнашиб қолган эмас, балки аслида бутун шу системага бошчилик қилар, давлат, хўжалик, идеология турмушининг барча жараёнларини назорат қилиб, ҳамманинг бутун вазифаси билан шуғулланар ва ҳамма ташкилотларни ўзига бўйсундириб олиб, давлат, хўжалик органларига, жамоат ташкилотларига рад этиб бўлмайдиган йўл-йўриқлар ва буйруқлар берар эди.

Ҳар нечук, бундай шароитда раҳбарлик қилиш осонроқ ва жўнроқ эди. Аммо партия ишидаги асосий нарса — унинг жамиятнинг сиёсий авангарди бўлиш роли, унинг омма билан жонли алоқаси йўқолиб борар эди. Партия комитетлари ва партия ходимлари қарорлар ва кўрсатмаларнинг кучига умид боғлаб, айни вақтда одамлар билан мулоқотда бўлиш, уларнинг ишончини қозониш, ишонтириш ва далил-исботлар кучи билан уларни ўзига эргаштириш маҳоратидан маҳрум бўлдилар.

Ҳозир бошқача ижтимоий вазият вужудга келмоқда. Партия давлат, хўжалик органларига ва жамоат ташкилотларига буйруқ бера олмайди ва буйруқ бермаслиги керак. Бизнинг бурчимиз — омма орасида сиёсий иш олиб боришдан, дадил ғояларни ўртага ташлаш ва уларни одамларга тушунтириб беришдан, рўй-рост иш тутишдан, салбий ҳодисалар кучайиб бораётганидан огоҳлантиришдан, жамики янги, илғор ишларга зўр ғайрат билан кўмаклашишдан, одамларнинг турмушига алоқадор муаммолар ҳал этилишига самарали кўмаклашишдан иборат. Ҳозирги ижтимоий-сиёсий вазиятда, фикрларнинг хилма-хиллиги, одамлар сиёсий фаоллигининг ўсиши, ижтимоий ташаббус гуркираб мавж уриши, ташкилотларнинг ҳаваскорлиги ривожланиб, янги ҳаракатлар вужудга келиши билан характерланадиган ҳозирги мураккаб вазиятда шундай иш тутиш айниқса муҳимдир.

Таъбир жоиз бўлса, партияни қамал ҳолатидан чиқариб, уни жўшқинлик ҳолатига келтириш — ҳозирги бош вазифадир. Бунинг учун эса ҳар бир партия ташкилоти муштарак вазифаларга асосланиб, ўзи ишлаб турган аниқ-равшан шароитларга мос келадиган ўзининг, айни ўзининг ҳаракат программасига эга бўлиши керак. Бундай ҳаракат программалари одамларга фойда келтирадиган ҳар қандай ташаббус учун очиқ бўлиши лозим.

II.

Ўртоқлар, ҳозирги вазиятда биз **партиянинг жамиятдаги вазифалари ва ролини янгича идрок этмай,** унинг янгиланиб бораётган социализм сиёсий системасидаги ўрнини аниқлаб олмай туриб ишлай олмаймиз.

Кейинги вақтларда баъзи бир «ўта радикаллар»нинг партия гўё умумий сиёсий майдондан тушиб, ўз вазифасини фақат ички ва маърифатпарварлик ишлари билан чеклаб қўйиши керак, деган овозлари эшитилмоқда. Яъни аслида гап партияни ё бирон-бир мазҳабга, ёҳуд ўзига хос мунозара-маърифат клубига айлантириб қўйиш ҳақида бормоқда. Мамлакатни идора қилувчи партия, сиёсий ташкилот бўлмиш КПСС учун у вариант ҳам, бу вариант ҳам тўғри келмайди.

Партиялар ҳамиша ва ҳамма жойда ҳокимият учун кураш қуроли, турли синфлар, социал гуруҳлар ва кучларнинг, ғоявий-сиёсий оқимларнинг манфаатлари ва муддаоларини давлатнинг реал сиёсатида рўёбга чиқарадиган механизм тарзида тузилган ва иш кўриб келган. Ленин партияси, большевиклар партияси ҳам бу соҳада истисно бўлмаган ва истисно ҳам эмас. У меҳнаткаш синфларнинг, аввало ишчилар синфининг манфаатларини ифодалаб, жамиятнинг энг илғор кучларини ўз сафларида бирлаштириш орқали халқнинг сиёсий авангарди бўлиб турибди.

Партиянинг асосий вазифалари ҳам мана шундан келиб чиқади. Бу вазифалар — ижтимоий фикрни доимо ривожлантириш ва бойитишдан, ижтимоий тараққиётнинг етилган эҳтиёжларини, омманинг манфаатлари ва кайфиятларини эътиборга олиб, илмий марксизм-ленинизм асосида ички ва ташқи сиёсат асосларини ишлаб чиқишдан, партия йўлини кенг халқ оммаси онгига сингдириш ва уни амалий ҳаракатларда рўёбга чиқариш учун мафкуравий ҳамда ташкилотчилик ишини олиб боришдан иборат. Ниҳоят, кадрлар хусусида партия доимо ғамхўрлик қилиб келди ва келгусида ҳам шундай ғамхўрлик қилаверади.

Партиянинг ўзи қандай бўлиши кераклиги, унинг ҳозирги сиёсий қиёфаси қандай бўлиши лозимлиги, жамиятни чинакам демократиялаш шароитида унинг фаолияти қайси шаклларда амалга оширилиши зарурлиги ҳам партиянинг вазифаларидан келиб чиқади. Аввало демократик жамиятда партиянинг ўзи демократизмнинг олий ва энг изчил шакли ифодаси бўлиши, бутун жамият учун демократик ривожланиш намунасини кўрсатадиган бўлиши кераклиги ҳаммамизга равшандир. Бунинг учун эса у шахсга сиғиниш ва турғунлик даври юзага келтирган бузилишлардан қатъиян ва узил-кесил халос бўлиши лозим.

Партияда фикрларни ҳадиксирамай таққослаш, муқобил таклифларни ўртага қўйиш, принципиал масалалар ва стратегик мақсадлар юзасидан бирликни сақлаб қолган ҳолда у ёки бу муаммони ҳал этишга турлича ёндашувлар учун ҳамма шарт-шароитлар яратилиши, шу жумладан бу нарса уставда ҳам белгилаб қўйилиши керак. Ленин ҳаётлик даврида, энг қийин шароитларда кенг ва мустаҳкам ички партиявий демократия таъминланган бир пайтда, аслида, шундай бўлган эди.

Сўнгра. Партия турли жамоат ташкилотлари билан чамбарчас алоқада бўлиши зарур. Партия жамиятдаги фикр ва мулоҳазаларнинг ҳамма мажмуини сезгирлик билан пайқаб туриши, унда ўзгариб бораётган кайфиятларга ўз вақтида жавоб бериши лозим. Аммо у «қучиб бўлмайдиган нарсани қуча олмайди» — бутун ижтимоий-сиёсий жабҳани қамраб ололмайди, ахир. Бу соҳада жамоат ташкилотлари ва ҳаракатлари билан жонли алоқасиз, доимий мулоқотсиз иш тутиб бўлмайди. Башарти, партия мана шундай ҳаракатлар билан, бутун жамият билан баҳамжиҳат ҳаракат қилган, унинг ҳаётга қобилиятли кучларини, ақл-заковатини умумий сиёсат ва ҳаракат программасини ишлаб чиқишга жалб этган тақдирдагина ўз мавқеини фақат мустаҳкамлайди.

Ниҳоят, яна бир гап. КПСС халққа хизмат қилаётганлиги ва унинг доимий демократик назорати остида туриши лозимлиги, биз, коммунистлар учун мутлақо равшан.

КПСС, жумладан, ўз вакилларини давлат ҳокимиятининг олий ва маҳаллий органларига, шунингдек касаба союзларига, жамоат ташкилотларига ва шу кабиларга сайловдан ўтказиш воситаси билан ҳам ихтиёрий равишда ўзини омманинг назорати остига қўймоқда. Партия мана шу ва бошқа демократик тартиб-қоидалар орқали бутун жамият билан ҳамма масалалар юзасидан доимий мулоқотда бўлмоқда.

Буларнинг ҳаммаси кўриб чиқилаётган масала хусусидаги умумий мулоҳазалар деса бўлади, ўртоқлар. Чамаси, ҳозир партия олдида ўзининг иш усулларини анча ўзгартириб, қайта қуриш, сиёсий ислоҳот доирасида ижтимоий жараёнларга узвий равишда қўшилиш вазифаси амалий равишда пайдо бўлган бир пайтда баъзи бир принципиал муаммоларни аниқ-равшан кўриб чиқиб, муҳокама қилиш эҳтиёжи туғилмоқда.

Партия билан Советларнинг ўзаро муносабатлари бу ўринда асосий масаладир, албатта.

Партия ташкилотлари, бутун партия қонун доирасида иш кўриши кераклигини исботлайдиган ҳамма далилларни айтиб ўтишимга зарурат йўқ, деб ўйлайман. Биз учун бу сиёсий аксиомадир. Айни вақтда эса партия ишининг вазифалари, шакллари ва усуллари унинг ўзи томонидан унинг Программаси ва Уставида белгиланади. Партиянинг фаол иштирокисиз социализмнинг сиёсий системаси ҳам, туб ислоҳот ҳам бўлмаслигини аниқ-равшан қилиб айтишимиз керак.

Шу муносабат билан яна бир бор айтиб қўймоқчиманки, партияни Советларга қарама-қарши қилиб қўйиш йўлидаги уринишлар мутлақо номақбулдир, бу уринишлар қайта қуриш вазифаларига, меҳнаткашларнинг манфаатларига мос келмайди. Партиянинг давлатга сингиб кетиши тўғрисидаги, партияни давлатга бўйсундириш тўғрисидаги таклифлар ҳам назарий жиҳатдан асоссиз ва сиёсий жиҳатдан хатодир. Бу қандайдир орқага қайтишни билдиради. Бу — буйруқбозлик-маъмуриятчилик системасининг увадаси ағдарилган нусхаси бўлиб, унда, аслида, ҳеч қандай янгилик йўқ. Лениннинг партия, Советлар ва бошқарув органлари вазифаларини аниқ белгилаб қўйиш тўғрисидаги принципиал кўрсатмасига амал қилиб, қатъият билан олға бориш керак. Биз шу йўлга ўтиб олдик ва шу йўлдан қайтмаймиз.

Биз шу принципиал ёндашувларни қайд этар эканмиз, ўзимизга ўзимиз тўғридан-тўғри шундай дейишимиз керак: партиянинг барча поғоналардаги Советларга фармойиш беришидан иборат аввалги одатнинг умри бутунлай тугади. Бу одат маъқул эмас. Ўзаро алоқанинг янги, демократик шакл ҳамда усуллари, юқорида айтганимдек, жамият сиёсий авангардининг вазифаларини Советларга ўтказиладиган тўла ҳокимият ва бошқарув вазифаларидан аниқ фарқ қилишга асосланмоғи лозим. Биз буни англаб олишимиз, бу ёндашувнинг объектив заруратини тушунишимиз ҳамда сиёсий ва психологик жиҳатдан ўзимизни қайта қуришимиз керак. Психологик жиҳатдан қайта қуриш кераклигининг сабаби шуки, ҳокимиятни Советларга топширишни баъзи ўртоқлар осмон узилиб ерга тушиши деган маънода англамоқдалар. Агар буни оламнинг узилиб тушиши деб аталадиган бўлса, бузилган олам узилиб тушади, деб билмоқ керак.

Моҳият эътибори билан олганда эса, гап партия билан Советлар ўзаро алоқасининг янги механизмини вужудга келтириш ҳақида, партиянинг Советлар фаолиятига таъсир ўтказиши сиёсий усуллари тўғрисида бормоқда. Бунда гап, аввало сиёсатни ишлаб чиқиш ва уни Советлар орқали амалга ошириш тўғрисида бормоқда. Бу — умумдавлат миқёсидаги вазифагина эмас. Республика даражасида ўз сиёсати, маҳаллий даражада ўз сиёсати бўлади. Ленин айтганидек, омма бўлган жойдагина сиёсат бўлади. Партия органлари халқ ҳокимияти органларида сиёсий қарорларни ишонтириш, тавсиялар бериш, демократик йўл билан келишиб олиш воситаси билан, Советларда ва уларнинг ижроия органларида ишлаб турган коммунистлар орқалигина ўтказа оладилар.

Бу йўлда биз дастлабки қадамларнигина қўяётганимизни тан олмоқ керак. Бу гап Марказий Комитетга ҳам, унинг Сиёсий бюросига ҳам, иттифоқдош республикалар Компартиялари Марказий Комитетларига, ўлка ва область, шаҳар ва район партия комитетларига ҳам тааллуқлидир. Ҳақиқатда Советларнинг вазифаси билан шуғулланиш ҳамон содир бўлиб турибди. Ҳозир бу нарса биз бошдан кечираётган ўтиш даври билан, Советлар ҳали ҳокимиятни тўла-тўкис зиммага олишга ва қолаверса уни муваффақиятли амалга оширишга тайёр эмасликлари билан бирон-бир тарзда асосланади, уларда ҳали тегишли қонун ҳужжатлари ва малакали кадрлар ҳам етишмаяпти.

Шу муносабат билан мен партия комитетларининг секретарлари тез-тез берадиган: ҳозир, Советлар ҳали ўз ҳуқуқ доирасидаги бутун масъулият ва юмушларни ўз зиммаларига олмаган шу пайтда қандай ишламоқ керак? — деган саволга жавоб қайтармоқчиман.

Аммо бу гапдан партия комитетлари жамиятда тубдан ўзгариб бораётган вазиятни эътиборга олмай, эски усуллар билан иш кўришлари мумкин, деган маъно асло келиб чиқмайди-ку ахир, ўртоқлар.

Ҳозирги вазиятда кўпгина партия комитетлари ўз иш услуби ва усулларини қатъиян ўзгартириб, бошланғич ташкилотларнинг ролини ошириб, ташкилотчилик ва мафкуравий иш марказини омма орасига кўчириб, бунинг учун оммавий ахборот воситаларидан ҳам кенг фойдаланиб, ўз вазифаларини анча муваффақиятли амалга оширaётганликларини турмуш кўрсатиб турибди. Тажрибадан маълум бўлишича, бундай ёндашувлар райондаги, шаҳардаги муҳитни анча тез ўзгартирмоқда, партия органларини меҳнаткашлар билан яқинлаштирмоқда, кайфиятда ҳам, сиёсий ва хўжалик фаолиятида ҳам ўз натижаларини бермоқда. Краснодар ва Ставрополь ўлка, Липецк, Ростов, Саратов область ва бошқа партия ташкилотларининг фаолияти бунга мисол бўла олади.

Партия органлари талабларни эътиборга олиб, янгиликни излашга жон койитишни хоҳламаётган, эски йўлдан бораётган жойларда эса, аксинча, қайта қуриш жараёнлари суст, қийинчилик билан бораётганини, бундан одамлар қаноат ҳосил қилмаётганликларини рўй-рост айтмоқ керак. Баъзи ўртоқлар эски усулларга шу қадар одатланиб қолганларки, тармоқ бўлимлари тугатилганидан кейин шу вазифаларни ташкилий ёки социал-иқтисодий бўлимларда такрорлаш учун турли-туман имкониятларни қидирмоқдалар. Буни шарҳлашга ҳожат йўқ. Партия фаолиятини, партия органларини, уларнинг иш услуби ва усулларини бундай тушуниш билан олисга бориб бўлмайди.

Совет ҳокимияти органларидаги коммунистларнинг иши тўғрисидаги масала хусусида ҳам ўз фикр-ўйларимни айтиб ўтмоқчиман. Бу ўринда бирон-бир қўшимча далил-исботларни талаб қилмайдиган, равшан кўриниб турган масалалар борлиги аниқ. Партия ташкилотлари ва умуман партия Советларда ишлаш ишончига мушарраф бўлган коммунистлардан топширилган иш учун юксак масъулият намунасини кўрсатишларини, фидокорона меҳнат қилиб, қайта қуришнинг кенг миқёсли ва кўп жиҳатдан илгари маълум бўлмаган вазифаларини ҳал этишларини мутлақо аниқ-равшан ва муттасил талаб қилишлари керак.

(Давоми 2-бетда).

М. С. ГОРБАЧЕВ ДОКЛАДИ

(Давоми. Боши 1-бетда).

Аммо бу ўринда янги масалалар ҳам пайдо бўлмоқдаки, биз бу масалаларни кўра билишга ва муносиб равишда идрок этишга мажбурмиз. Гап шундаки, эндиликда халқ депутати бўлган коммунист партия ва сайловчилар олдида икки ёқлама жавобгарлик системасида турибди. Биз коммунист депутатларни партиявий интизомдан, партия қарорларини бажаришдан озод деб ҳисоблай олмаймиз. Аммо уларнинг депутатлик фаолиятини партия кўрсатмаларини давлат йўли билан расмийлаштиришдан иборат қилиб қўйиш ҳам нотўғри бўлур эди. Партиянинг сиёсий стратегиясидан, тегишли поғонадаги партия органининг қарорларидан келиб чиқадиган энг муҳим масалалар соҳасида, айни принципиал масалалар соҳасида ягона позицияда туриб ҳаракат қилиш ҳар бир коммунист депутатнинг бурчи, деб ўйлайман. Қолган ҳамма ишларда бемалол ташаббус кўрсатиш, фикр юритиш ва овоз бериш мумкин.

Ўтган сайлов кампаниясида бизда коммунистлар орасидан депутатликка кўрсатилган номзодларнинг партиявий ахлоқ-одоб нормаларида ҳам дуруст аниқлик бўлмаган эди. Уларнинг баъзилари аслида ўзларини мустақил номзодлардек тутдилар. Коммунист аввало партиянинг сайловолди платформасини қаттиқ туриб ҳимоя қилиши, ўз программасининг асосий, принципиал қоидаларини партия билан мувофиқлаштириб олиши, уни конкрет таклифлар ва мажбуриятлар билан бойитиши лозим, деб ўйлаймиз.

Бу нарса кўп жиҳатдан партия комитетларининг сайлов кампанияси давридаги позициялари аниқ эмаслиги билан боғланган. Уларнинг кўплари янги демократик вазиятда, сайлов ўтказилган вазият ва муҳитда ишлашга тайёр эмасликлари маълум бўлиб қолди. Модомики, биз бу масалани партия Марказий Комитетининг Пленумида муҳокама қилган эдик ва биз ноёб сайлов кампаниясини ўтказамиз, шу сабабли биз мутлақо нотаниш вазиятларга дуч келишга тайёр бўлишимиз лозим, деб тахмин қилган эдик. Партиянинг сайлов платформаси ҳам шу сайлов кампаниясининг хусусиятини назарда тутиб тайёрланган эди ва эсингизда бўлса, жамиятда бу платформа жуда маъқуллаб кутиб олинган эди. Ҳатто партияга нисбатан ўткир танқидий позициядан чиққан кўпгина депутатлар ҳам ўз программаларини КПССнинг сайловолди платформасидаги қоидалар билан тўлдириб олдилар.

Бир қанча ҳолларда партия комитетларининг эски ёндашувларга берилганлиги, меҳнаткашлар билан биргаликда умумий ёндашувларни ишлаб чиқиш, келишиб олинган номзодларни кўрсатиш ўрнига фармойиш беришга, ўз фикрини тиқиштиришга уринганликларини сайловчилар кескин салбий назар билан кутиб олдилар ва бунга онгли равишда қаршилик қилдилар.

Бу эса реал обрў-эътибор қозонган ва сайловчиларнинг қўллаб-қувватлашига сазовор бўлган коммунистларнинг бир қисмини мураккаб аҳволга солиб қўйди, баъзан ҳатто жанжалли вазиятни вужудга келтирди. Партия ходимларининг бир талай қисми энг яхши йўлни танлаб олмади, бу муҳим кампаниядан четда қолди, ҳолбуки биз сиёсий ислоҳот биринчи босқичининг муҳим вазифаларини ҳал этишни шу кампания билан боғлаган эдик.

Ўртоқлар, буларнинг ҳаммаси ҳақида обдон ўйлаб кўрмоқ керак. Бу масалалар юзасидан район, шаҳар, область, республика партия ташкилотларида муҳокамалар бўлиб ўтганини ва ҳозир ҳам бўлаётганини биламан. Айниқса сиёсий ислоҳотнинг навбатдаги босқичидаги янги вазифаларни эътиборга олганда, келажак учун ҳамма зарур сабоқларни чиқариб олиш муҳимдир.

Республика ва маҳаллий Советларга халқ депутатларининг бўлғуси сайлови оммага сиёсий руҳ сингишининг янги тўлқинини юзага келтиришига ҳеч ким шубҳаланмайди, деб ўйлайман. Партия бундай вазиятда фаол иш кўришга тайёр бўлиши керак. Партия ташкилотлари сайловолди курашида бетараф бўлиб тура олмайдилар. Ўзининг сайловчилар учун ишончли сўзини айтиш керак бўлган жойларда улар жим туришга ҳақлари йўқ. Партия ташкилотлари аҳоли билан ишлашнинг жуда турли-туман ва ҳатто ноёб шароитларида билимдонлик билан иш тутишга тайёр бўлиб туришлари лозим.

Мамлакат турли регионларидаги сиёсий кучлар жойлашувига қараб иш формалари ва методлари турлича бўлиши мумкин, лекин бундай фаолиятнинг бир қатор умумий йўналишларини ажратиб кўрсатиш мумкин: сайлов кампанияси стратегиясини ишлаб чиқиш; жамоатчилик фикрини ўрганиш; номзодларни танлаш, тайёрлаш ва кўрсатиш (биз ахир икки миллиондан кўпроқ депутатни сайлашимиз керак); сайлов кампанияларининг программавий таъминоти; номзодларни пропаганда қилиш ва сиёсий жиҳатдан реклама қилишни ўз ичига олувчи тегишли идеология иши; ва ниҳоят сайловларга тааллуқли техникавий ва молиявий жиҳатлар.

Айтиш мумкинки, сайлов комиссияларини тузиш босқичида ва, айниқса, депутатликка номзодлар кўрсатиш пайтидаёқ кучларни жиддий синаш авж олиб кетиши мумкин. Бунда СССР халқ депутатларини сайлаш якунлари юзасидан партия ишчилар синфи ва деҳқонларнинг намояндаларига етарли эътибор берилмаганлиги учун ана шу синфлар томонидан асосли тарзда танқид қилинаётганлигини ҳисобга олиш керак. Айтиш керакки, айни шу сабабга кўра партия комитетлари меҳнат коллективлари ва бошланғич партия ташкилотлари кўз ўнгида обрўларини тушириб қўйдилар. Мамлакатнинг кўпгина регионларида меҳнат коллективлари ваколатининг гарантиялари ҳақида мунозара авж олганлигига шу нарса сабаб бўлди шекилли.

Умуман, ўртоқлар, кўп йиллардан бери биз сайловларни жиддий сиёсий кураш сифатида идрок этишни унутиб қўйдик. Энди эса бу нарса реалликка айланди. Биз буни тўла-тўкис англаб олишимиз ҳамда шуни ҳисобга олган ҳолда партияни келгуси сайлов кампаниясидаги ҳаракатларга тайёрлашимиз талаб қилинади. Биз энди ўтган сайловларда рўй берган лоқайдликка йўл қўя олмаймиз. Акс ҳолда партия жиддий сиёсий талафот кўриши мумкин.

Республика ва маҳаллий Советларга бўлажак сайловлар муносабати билан яна бир масала устида тўхталиб ўтмоқчиман. Ҳозир жамиятда партия комитетлари секретарлари ва Советларнинг раислари лавозимларини бир киши бажариши ҳақидаги масала анча жўшқин муҳокама қилинаётир. Бу масала XIX партия конференциясида қизғин муҳокама қилинганлиги ёдингизда бор. Конференциянинг бу хусусдаги сиёсий йўл-йўриғи қатъий характерга эга эмас. Менимча, бу лавозимларни бир киши бажариши ҳақидаги масалани ҳал этишга ҳар бир ҳолда вужудга келаётган сиёсий вазиятдан келиб чиқиб конкрет ёндашиш керак. Бундай олганда эгаллаб турган лавозимидан ҳамда коммунист ёки партиясиз бўлишидан қатъи назар, обрў қозонган ҳар қандай депутат Советнинг раиси бўлиши мумкин. Бундай ёндашув Конституцияга ҳам, демократия ривожланишининг ҳозирги босқичига ҳам мос бўлиб тушади деган фикрдаман.

Партиянинг Советларгагина эмас, балки сиёсий системадаги бошқа бўғинларга, аввало жамоат ташкилотларига муносабатига ҳам янгича назар ташлашимиз зарур. Тўғрисини айтишимиз керакки, партия аслида жамоат ташкилотларини бевосита бошқариб келган ва натижада уларнинг мустақиллигини, шу жумладан ҳатто ички масалаларни ҳал этишдаги мустақиллигини чеклаб келган эскича ёндашув бизга мақбул эмас. Бу сарқитни тугатишимиз керак.

Бу гап биринчи навбатда меҳнаткашларнинг энг оммавий ташкилоти — касаба союзларига тааллуқлидир. Бунда партиянинг касаба союзлар билан ўтмишда бузилиб келган ўзаро муносабатларининг оқибати ҳали ҳам кучли, бу эса ҳозир касаба союзлар сусткашлик билан қайта қурилаётганлигининг сабабларидан биридир. Улар меҳнаткашлар манфаатларини ифодалаш ва ҳимоя қилишдан иборат ўз вазифаларини тўла-тўкис бажаришдан ҳали йироқдалар. Бу эса муаммолар тўпланиб, ҳал этилмай қолаётганлигига сабаб бўлмоқда. Мамлакатдаги кейинги воқеалар бунинг далилидир. Меҳнат ва турмушга, меҳнаткашларнинг социал ва экологик турмуш шароитига тааллуқли кўпгина жиддий муаммолар узоқ вақт давомида етарли эътиборсиз қолиб келаётганлиги ва муҳокама қилинмаётганлиги аниқланмоқда, бу эса оқибат натижада ана шу муаммоларнинг кескинлашувига, низоли вазиятларга олиб келди.

Меҳнаткашлар орасида бу масалаларда касаба союзларининг ижтимоий ҳаётдаги ҳозирги жўшқинликка, ҳақиқий аҳволга мос келмайдиган пассив позицияси хусусида танқидий кайфиятлар анча кучли. Бизнинг жамиятимиз касаба союзлар фаолиятининг янгиланишидан, меҳнат коллективларининг ҳаёти ва фаолиятига оид барча муаммолар ўз вақтида ҳисобга олиниб, ҳал этилишидан астойдил манфаатдордир. Акс ҳолда биз келгусида ҳам йирик низоли вазиятларга дуч келаверишимиз турган гап.

Ўртоқлар, буларнинг ҳаммаси аввало касаба союзларининг, касаба союз активлари ва ходимларининг, оқибат натижада касаба союз аъзоларининг ўз ишлари, албатта. Лекин мен юқорида айтиб ўтганимдек, партия меҳнаткашлар оммавий ташкилотининг тақдирига бефарқ эмас. Бинобарин, биз бугун ишдаги нуқсонлар ва камчиликлар учун касаба союзларида ишлаётган коммунистларга нисбатан жиддий талаблар қўйиб, улар топширилган иш учун уларга катта ишонч кўрсатган омма олдида жавобгар эканликларини эслатиб ўтишга ҳақлимиз. Бундан буён ҳам касаба союзларидаги ишга бошқа участкаларда ишни эплолмаган кишиларни эмас, балки энг обрўли, қобилиятли коммунистларни тавсия қилишимиз лозим.

Комсомол билан муносабатларимизни ҳам янгича қуришимиз керак. Бу хусусда партия XXVII съездининг, XIX партия конференциясининг бевосита кўрсатмалари ҳамда КПСС Марказий Комитетининг қарорлари бор. Шунга қарамай, биз бу масалага яна қайтаётган эканмиз, буни жамиятнинг энг жўшқин қисмини бирлаштирувчи ана шу ташкилотда ҳам қайта қуриш жараёнлари етарли даражада авж олмаганлиги, сусткашлик билан бораётганлиги тақозо қилмоқда. Бизнинг комсомолимиз танқидий жиҳатдан жиддий йўналишда бўлган, ҳозирча ана шу муҳим сиёсий ташкилотда қайта қуриш учун кам амалий натижа келтирган мунозаралар босқичидан чиқа олмаётгандек туюлмоқда. Зотан биз коммунистлар бу ҳақда ташвишланиб ва ҳайриҳоҳлик билан гапиряпмиз, чунки биз четдан кузатувчи бўлиб қола олмаймиз. ВЛКСМ тақдири партия ва қайта қуриш тақдири билан чамбарчас боғлиқдир.

Ҳозир аслини олганда, ёшлар орасида ва умуман жамиятда комсомол обрўсини тиклаш масаласи жиддий бўлиб турибди. Комсомол ташкилотлари ички структурасини ва турмушини қайта қурмай туриб, бунга эришиб бўлмайди. Ҳозирги ташкилий қурилиш, иш формалари ва методлари комсомолнинг бюрократлашиб кетишига, ёшларнинг унга қизиқиши камайишига, ёшлар орасида очиғини айтсак, ўз ташкилотига нисбатан ишончсизлик ёйилишига олиб келганлиги ҳаммага маълумку, ахир.

Лекин комсомолнинг ҳозирги фаолиятига баҳо беришда танқидий руҳ қанчалик жиддий бўлмасин, шу нарса шубҳасизки, мамлакатда партияга яқин бўлган, унинг раҳбарлигида, унинг ғоявий таъсири остида ишлайдиган ёшларнинг сиёсий ташкилоти бўлиши керак. Зотан, катта ёшдагиларнинггина эмас, балки ёшларнинг ҳам позицияси ана шундай. Ёшларнинг социалистик қадриятларга интилиши кучли. Сиёсий фаолиятга ҳам интилиш кучли.

Ёшлар орасида ВЛКСМни тарқатиб юбориш ҳақидаги даъватларга қўшилмаслик ҳақидаги фикр ҳозирдаёқ аниқ-равшан ифодаланди. Комсомол амалда йигит-қизлар манфаатларини ифодаловчи ёшларнинг бақувват, жўшқин сиёсий ташкилотига айланиши мумкин ва лозим. Лекин комсомол ижтимоий ҳаётнинг ҳамма жараёнларига узвий равишда киришган, барча даражалардаги сиёсий ҳокимият ва бошқариш органларини тузишга ва бу органлар фаолиятига жалб этилган тақдирдагина ана шундай сиёсий куч бўла олади.

Комсомолни қайта қуришнинг бош йўналишини биз унинг ташкилий жиҳатдан тўла мустақиллигини, ихтиёрийлик характерини таъминлашда деб биламиз. Комсомол сафлари шаклланишининг ўзи шу тарзда бориши керакки, натижада у ихтиёрийлик асосида ёшларнинг энг актив ижодий, сиёсий жиҳатдан ташаббускор кучларини ўз ичига оладиган бўлиши лозим. Кейинги пайтларгача қилиб келингани дек, комсомолга ҳамма аъзо бўлишига интилмаслик керакка ўхшайди.

Биз комсомолда рўй бераётган воқеаларнинг ҳаммасини қалбимизга жуда яқин олишимиз, ғоя, қайта қуриш бўйича ёш сафдошларимизга нисбатан ниҳоятда эътиборли бўлишимиз, комсомолнинг тақдири учун астойдил масъулият ҳис қилишимиз керак. Аммо ўтмишдаги мавжуд бўлган ҳамда комсомолга нисбатан номақбул аралашавериш, буйруқбозлик, майдакашлик ўрнини энди бефарқлик, унга эътиборсиз муносабат эгалламаслиги керак. Бундай ҳол эса ҳозироқ баъзи жойларда кўзга ташланмоқда. Ҳозир партия ва комсомол комитетлари ўртасида, партия ва комсомол ташкилотлари ўртасида, коммунистлар ва комсомоллар ўртасида аҳиллик ва ўртоқларча ҳамжиҳатлик ҳар қачонгидан ҳам зарур бўлиб қолди. Қайта қуриш — революция, бинобарин ёшлар бу революциянинг фаол ва ташаббускор кучи бўлишлари лозим.

Ҳозир биз норасмий жамоат ташкилотлари ва ҳаракатлари деб аталадиган ҳаракатларга ёндашишлар ҳақида ҳам фикр алмашиб олишимиз зарур. Улар ўсишда давом этиб, тобора активлашмоқдалар, кўпинча эса омма кайфиятига таъсир кўрсатишда ташаббусни ўз қўлларига олмоқдалар. Хўш буларнинг ҳаммасини биз қандай қабул қилишимиз керак?

Мамлакатда тўпланиб қолган муҳим муаммоларни ҳал этишнинг муқобил программалари у ёки бу воқеалар, сабабларни чуқурроқ англаб олишда ёрдам беради, самарали амалий тадбирлар кўришда кўмаклашади. Бу ҳаракатлар мавжудлигининг ўзиёқ партия, совет, давлат ва хўжалик органларини фаолроқ ҳаракат қилишга, кўпроқ пухталик, оперативлик кўрсатишга ундамоқда.

Партия ташкилотлари турли норасмий гуруҳлар, ташкилотлар, ҳаракатларга баҳо беришда уларнинг ижтимоий-сиёсий соҳадаги ўрни ва ролини ҳисобга олган ҳолда алоҳида-алоҳида ёндашувлари зарур. Биз эндиликда реал тажрибага таяниб, шуни айта оламизки, бу ташкилотларнинг асосий кўпчилиги қайта қуришни чуқурлаштириш, демократияни янада ривожлантириш учун, табиий муҳитни сақлаш ва экологик маданият учун, тарихий-маданий меросни ривожлантириш учун курашмоқдалар, шаҳар, район, область, республика, бутун давлат тақдири учун астойдил қайғурмоқдалар. Тўғри, ҳар бир ташкилотнинг ўз нуқтаи-назари, мақсадга эришишда ўз усуллари бор, бу эса кўпинча гумон туғдирмоқда .Лекин бу нарса уларнинг амалий мақсадлари қайта қуриш мақсадларига объектив жиҳатдан мос эканлигини биздан яширмаслиги керак. Улар билан суҳбат олиб бориш ва ҳамкорлик қилиш учун худди шу нарса асос бўлиб хизмат қилади. Биз худди шу нарсага амал қилишимиз лозим.

Лекин биз айрим ихтиёрий ташкилотлар ва ижтимоий ҳаракатлардаги бузғунчи унсурларга нисбатан ҳам ана шундай аниқ позицияни эгаллашимиз керак. Биз уларнинг антисоциалистик қарашлари ва жамиятга қарши ҳаракатларига муросасозлик қила олмаймиз, уларга ўз вақтида баҳо ва зарба беришимиз лозим. Лекин бу ишнинг бир томони, холос.

Биз бузғунчи унсурлар бугунги ҳаётимиздаги қийинчиликлардан, меҳнаткашлар турмушининг долзарб масалалари совет, хўжалик органларининг эътиборидан четда қолаётган, партия ташкилотларининг эътиборидан четда қолаётган жойларда кўпгина муаммолар ҳал этилмаганлигидан ўз манфаатлари йўлида фойдаланмоқдалар. Бундан ўз ишимиз учун зарур хулосалар чиқариб олишимиз керак.

Хуллас, ўртоқлар, биз тез ўзгариб бораётган ҳаётдан орқада қолмаслигимиз лозим, суръатни оширишимиз, сиёсий системани қайта қуриш жараёнларига бошчилик қилишимиз, барча ташкилотлар билан фаол ҳамкорлик қилиб, уларнинг фаолиятига амалий йўналиш бахш этишимиз ва уларни умумий бунёдкорлик ишига жалб этишимиз зарур.

Энди қайта қуриш шароитида социал-иқтисодий соҳада партиянинг роли ўзгараётганлиги ҳақида гапирмоқчиман.

Аввало қатъий ишонч билан шуни айтмоқчиманки, келгусида ҳам ва, айниқса, ҳозир ҳам партия экономикадан, социал-иқтисодий соҳага ўз сиёсий таъсирини ўтказишдан, унинг аҳволи учун масъулиятидан ўзини четга ола олмайди, чунки совет кишиларининг ҳаёти ана шуларга асослангандир.

Кейинги пайтларда иқтисодий муаммоларнинг сиёсий вазиятга тазйиқи нақадар оширганлигини ҳаммамиз сезиб турибмиз. Жамиятда жиддият ошиб бораётганлигининг илдизи айни экономикада бўлиб, партия вужудга келган аҳволдан чиқишнинг йўлини аввало ана шу соҳадан қидириши керак. Мен ҳозир сизларга экономиканинг ҳозирги аҳволи кенг манзарасини тасвирлаб бермоқчи эмасман. Бу аҳвол Советларнинг биринчи съездида анча батафсил ва чуқур баён қилиб берилди. Сизларга маълумки, бу хусусда ҳам съезд Олий Советга ва СССР ҳукуматига тегишли топшириқларни берди.

Гап аввало истеъмол бозоридаги аҳволни нормаллаштириш юзасидан энг қатъий, айтиш мумкинки, ҳатто фавқулодда тадбирлар кўриш ҳақида бормоқда. Кундалик истеъмол товарлари тақчиллигини тугатиш вазифаси алоҳида ажралиб турибди. Бу товарлар савдоси ҳозир катта узилишлар билан олиб борилмоқда, норма бўйича берилмоқда ва уларнинг етишмаслиги одамларнинг энг катта норозиликларини келтириб чиқармоқда.

Ҳукумат ҳозир бу масала билан амалий тарзда шуғулланмоқда. Мамлакат ичидаги барча резервлардан фойдаланилмоқда, бундан ташқари чет эллардан тахминан 10 миллиард сўмлик товар сотиб олиш ҳисобига бозорни тўлдириш имкониятлари қўшимча равишда қидириб топилди.

Ҳукумат ана шу долзарб, жиддий муаммоларни ҳал этиш билан бир вақтда мамлакат экономикасида вужудга келган ҳақиқий вазиятни ҳисобга олган ҳолда 1990 йилги план ва бюджетни, ҳамда ўн учинчи беш йиллик план лойиҳасини тайёрламоқда. Ҳар иккала ҳолда экономикани инсон социал эҳтиёжларига кескинроқ буриб юбориш ҳамда биринчи навбатда озиқ-овқат таъминотини яхшилаш, уй-жой қурилиши кўламларини кенгайтириш, соғлиқни сақлашни яхшилаш, экология муаммоларини ҳал этиш — одамларнинг кундалик ҳаёт шароитини белгилайдиган ҳамма тадбирларни кўриш вазифаси қўйилаётир. Бу хусусдаги конкрет тадбирлар СССР Олий Советида муҳокама қилинади, сўнгра халқ депутатлари иккинчи съезди муҳокамасига қўйилади.

Экономикадаги вазиятни тубдан яхшилаш вазифаси барча партия ташкилотлари фаолиятининг марказида бўлиши керак: келинглар партия ташкилотлари, кенг жамоатчилик эътиборини республикада, ўлка, область, шаҳар, район, қишлоқда, хуллас ҳамма ерда мавжуд бўлган резервларни излаб топишга қаратайлик. Лекин мен ана шу чақириқ билангина чекланиб қолмоқчи эмасман. Йирик саноат марказларидан бизларга етиб келаётган ахборотлар кундалик ҳаёт шароитларини яхшилаш билан боғлиқ масалалар қониқарсиз ҳал этилаётганлигидан одамларнинг норози эканликларини кўрсатмоқда. Яқинда мен Ленинградга борганимда бунга яна бир бор ишонч ҳосил қилдим. Мен очиғини айтишим керак: одамлар совет, хўжалик органларининг, партия комитетларининг ҳар қандай сансалорликлари ва лапашангликлари, масъулиятсизликлари ва лоқайдликлари билан муроса қилишни истамаётирлар ва буларга нисбатан ғоят танқидий муносабатда бўлмоқдалар.

Одамлар бизда ҳал этилиши учун кўпгина ресурслар ва муайян вақт талаб қилинадиган муаммолар борлигини биладилар. Лекин улар ҳозирги имкониятлар биланоқ ҳал этилиши мумкин бўлган масалаларда силжиш бўлмаётганлигига нисбатан муросасозлик қилишни истамаётирлар ва бунга муроса билан қарай олмайдилар. Марказда ҳам, жойларда ҳам вазиятни тезда ўзгартириб олишимиз учун вақт зиқлигини яхши англаб олишлари керак: реаллик ана шундай. Ўз ишимизда ана шунга асосланишимиз лозим.

Энди мен партия, совет, хўжалик органларининг вазифалари аниқ белгилаб олинган ҳамда бутун жамиятда сиёсий ва иқтисодий масалаларни ҳал этишда маҳаллийлаштириш томон туб бурилиш бўлаётган шароитда экономика соҳасида партия ва унинг барча бўғинлари фаолиятининг мазмуни ҳақидаги масалани кенгашимиз муҳокамасига қўймоқчиман.

Биз ўзига хос ўтиш даврини бошдан кечиряпмизки, бу даврда бизда — истаймизми ёки истамаймизми — айни пайтда хўжалик ва сиёсий ҳаётни ташкил этишнинг эски формалари ҳам, янгича ёндашувлар ҳам ёнма-ён яшаб янги ёндашувлар аста-секин кучга кириб бормоқда. Шунга мувофиқ партия, давлат ва хўжалик органлари ишида ҳам янгилик ва эскилик бир-бири билан чатишиб кетмоқда. Ҳозирги пайтнинг бутун қийинчилиги ва бутун зиддияти ҳам ана шунда. Лекин бунда кутилмаган ва ҳайрон қоладиган ҳеч нарса йўқ. Чунки истиқбол у ёқда турсин, ҳозироқ қайта қуриш шароитида экономика соҳасида партиянинг роли қандай бўлиши кераклигини чуқур англаб олиш зарур. Эски усуллардан аста-секин воз кечиб, янгиликка йўл очиб бериш учун буни англаб олиш зарур. Бу ҳодиса ўзидан-ўзи рўй бермайди. Аксинча, бизда чуқур илдиз отган одатлар доимо таъсир кўрсатиб тураверади. Биз сизлар билан буни ҳозироқ ҳис қилиб турибмиз.

Бу хусусда принципиал мулоҳазалар айтилди. Экономикага нисбатан партиянинг роли бетакрордир, чунки у жамиятни илмий асосланган, социал йўналишга эга бўлган иқтисодий сиёсат билан қуроллантириши керак. Бу қоидага ҳамма қўшилса керак, бунда мунозарага ўрин йўқ. Лекин ана шу принципиал қоиданинг моҳиятини партия турли бўғинларининг конкрет фаолиятига татбиқан очиб бериш зарур.

Яширишнинг ҳожати йўқ, шу пайтгача кўплар иқтисодий сиёсатни ишлаб чиқиш — марказнинг иши деб ҳисоблаб келишарди. Йўқ, ўртоқлар, сиёсатни ишлаб чиқиш билан партиянинг ҳамма даражаларида шуғулланиш керак. Чунки умумий социал-иқтисодий концепциялар доирасида уни республикалар, турли регионлар шароитига татбиқан конкретлаштириш вазифаси келиб чиқади. Бу нарса бутун экономиканинг — ишлаб чиқариш коллективларинигина эмас, балки барча республикалар, регионларнинг ҳам — ўзини ўзи бошқаришга, ўз харажатлари ўрнини ўзи қоплашга, хўжалик ҳисобига ўтиш шароитида айниқса ҳаётий зарурат дир. Мен ҳар бир республика, ҳар бир регион, ҳар бир область социал-иқтисодий ривожланишнинг пухта ўйланган программасига эга бўлиши керак, деб айтган бўлур эдим.

Биз ана шундай ёндашувни асослар эканмиз, биринчи навбатда ҳозироқ рўй бераётган реал жараёнларга таянамиз. Бу нарсани ўз вақтида англаб олган ва шунга мувофиқ иш кўраётган партия ташкилотларига тан беришимиз керак. Айни шундай ёндашувлар асосида Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетида жуда қизиқарли таклифлар ишлаб чиқилди. Ҳозир улар мамлакатнинг планлаштирувчи органларида кўриб чиқилмоқда. Бизга маълумки, Болтиқбўйи республикалари, Белоруссия келгуси йилданоқ хўжалик ҳисобига ўтиш ташаббуси билан чиқдилар. Бунинг учун катта иш олиб бордилар, бу иш натижалари СССР Госпланида муҳокама қилинди, ҳозир эса улар СССР Олий Советининг комиссияларида ва комитетларида кўриб чиқилаётир. Лекин сизлар билан биз учун партия ташкилотларининг ҳозироқ реал натижалар бераётган иш тажрибаси, айниқса қимматлидир. Витебск областига борган киши шундай савол бериши табиий: нима учун бу ердаги магазинларда товарлар бошқа регионлардагига нисбатан кўпроқ, нима учун озиқ-овқат дўконларининг пештахталари бўш эмас? Бунда одамларни бу ерда нима рўй берганлиги айниқса қизиқтиради, чунки улар яқиндагина бу область энг қолоқ областлардан бири бўлганлигини биладилар. Хўш, нима рўй берди? Бу саволга жавоб бор, ўртоқлар. Нима рўй берганлигини англашнинг калити — область партия комитетининг позициясидадир. Партия ташкилоти бир неча йил илгари областни социал-иқтисодий тиклашнинг шундай программасини ишлаб чиқа олдики, бу программа республика раҳбарияти томонидангина эмас, балки энг муҳими областнинг барча меҳнаткашлари томонидан қизғин қўллаб-қувватланди. Уни бажариш учун кураш барчанинг умумий ишига айланди. Шаҳар ва қишлоқларни социал ривожлантириш учун имкониятлар излаб топилди. Бу масалаларни ҳал этишга қайси идорага бўйсунишдан қатъий назар барча корхоналар жалб қилинди. Қишлоқларда айниқса кўп иш қилинди. Энг муҳими эса буларнинг ҳаммаси сўнгги қайта қуриш йилларида рўй берди. Мана сизларга ёндашувлардан бири ва унинг натижалари.

Мен партия ташкилотларининг бутун фаолиятида анча чуқур ўзгаришлар рўй бераётганини кўрсатувчи бошқа мисоллар асосида ҳам буни тасвирлаб бера олишим мумкин. Лекин мен ўйлайманки, бу тажриба қаердалигини сизлар биласизлар ва кўпларингиз бу тажриба билан шахсан танишиш имкониятига эга бўлгансизлар. Лекин битта ёки бир неча қалдирғоч келиши билан баҳор бошланмайди, деган нақл бор. Бу ерда ҳам шу гапни айтиш керак.

Кўпгина партия комитетлари қайта қуришга киришишда сусткашлик қилиб, ниманидир узоқ вақт ва қийналиб ўйламоқдалар, нимадандир умид кутиб ўтирибдилар. Мен бу гапларни айтаётган эканман, кўпгина регионларда экономика оғир аҳволга тушиб қолганлигини ва уни бу аҳволдан чиқариш унчалик осон эмаслигини тушунаман, албатта. Лекин ҳар ҳолда, ўртоқлар, Калуга, Орел, Рязань, Витебск сингари областларда рўй бераётган ўзгаришлар энг оғир вазиятда ҳам жиддий ўзгаришларга эришиш учун реал имкониятлар борлигини кўрсатиб турибди.

Шундай деганимда, аввало, Красноярск, Челябинск, Горький, Новосибирск, Куйбишев, Запорожье сингари партия ташкилотларини эслайман. Ушбу регионларда жуда катта потенциал имкониятлар бор. Партия ташкилотларининг вазифаси — коммунистларга, барча меҳнаткашларга таяниб, регионлардаги социал-иқтисодий вазиятни яхшилаш учун ана шу имкониятлардан фойдаланишдан иборат.

Партия ташкилотларининг экономика соҳасидаги янги роли ўзгартишларимизнинг энг муҳим йўналиши бўлган иқтисодий «ислоҳотга ҳам тааллуқлидир. Ислоҳот хусусида ҳозир қизғин баҳс бўлмоқда. Турли нуқтаи назарлар, баъзан эса ниҳоятда зид нуқтаи назарлар айтилмоқда. Ислоҳот ҳеч нарса бермади ва қайта қуришдан илгариги экономикага қайтиш керак, деган фикр бор. Ана шундай нуқтаи назарни айтаётган кишилар фактлар билан ҳисоблашишни, ўтмиш сабоқларидан ва реал тажрибадан хулосалар чиқариб олишни истамаяптилар.

Бошқа бир зид нуқтаи назар — бутунлай бозор стихиясига йўл очиб бериш, бозордаги нарх-навонинг дам паст тушиб, дам кўтарилишига имкон бериб, талаб ва таклифнинг, ишлаб чиқаришдаги суръат ва мутаносибликларнинг ўз-ўзидан мувозанатлашувига имконият бериш ҳақидаги нуқтаи назардир. Бу — жўн нуқтаи назардир. Экономикада мувозанат йўқолган шароитда бозор стихияси халқ учун оғир оқибатларга олиб келиши мумкин, натижада пул тобора қадрсизланиб бораверади, чайқовчилик авж олади, бошқа салбий ҳодисалар ҳам юзага келади.

Умуман шуни айтиш керакки, тартибга солинмайдиган бозор — бу сарқитдир, замонавий экономикаси бўлган давлатлар учун орқада қолган босқичдир. Социалистик бозорни бунёд этиш учун молия-кредит ва солиқ системасини қайта қуриш, монополизмга барҳам бериш, нарх белгилашнинг янги принципларига ўтиш талаб этилади. Буларнинг ҳаммасини иқтисодий ислоҳот доирасида амалга ошириш керак бўлади.

Биз, қабул қилинган ислоҳот концепциясидан воз кечиш, чекиниш учун асос йўқ, деб ҳисоблаймиз. Бу концепцияга қўл текизиб бўлмайдиган, қотиб қолган нарса деб қараш керак эмас, бу эса бошқа гап. Концепция ривожланиб бораверишн, тажриба билан, янги хулосалар билан бойиши керак. Энг асосийси эса, қаршиликни енгиб, қолоқликни, билимсизликни бартараф этиб, олға қараб дадиллик ва изчиллик билан ҳаракат қилавериш керак. Бу ҳақда кўп марта гапирилган эди.

Ислоҳотни чала-чулпалиги учун адолатли танқид қилмоқдалар. Қонунда ёзилгани бошқа-ю, марказий идораларда, тармоқларда, бошқарувнинг оралиқ бўғинларида ана шу қонундан келиб чиқиб тайёрланган актлар бошқа ва улар ислоҳотнинг йўлини тўсмоқда. Одамлар илгари бўлганидек ҳозир ҳам қўл-оёғимизни боғлаб ташлашдику, деган масалани ўртага қўймоқдалар. Назаримизда Марказий Комитет мулоҳаза қилиб кўриши лозим бўлган масалалар бор ва у ислоҳотни амалга ошириш учун жавобгар бўлган коммунистларнинг фаолиятига баҳо бериши керак.

Асосий бўғин даражасида ҳам ислоҳотни амалга оширишда ўзига яраша қийинчиликлар бор. Бу ерда ҳам ҳар хил баҳоналар билан хўжалик юритишнинг, хўжалик ҳисоби ва ўз-ўзини бошқаришнинг янги формаларига ўтиш жараёнига халал берилмоқда. Саноат корхоналари ва қурилишларда ҳам, колхозлар ва совхозларда ҳам ана шундай бўлмоқда. Шуни айтишим керакки, одамларда мамлакатни бошқаришнинг турли поғоналарида иқтисодий ислоҳотнинг йўлини тўсаётган кучлар бор, деган фикр пайдо бўлмоқда. Ишчилар меҳнат коллективлари билан бўлган учрашувлар чоғида масала тўғридан-тўғри: қайта қуришни, иқтисодий ислоҳотни олға силжитишни ҳимоя қилиш комитетлари тузиш керак эмасмикан, деган тарзда қўйилмоқда.

Меҳнат коллективларида мустақилликни, ўзини ўзи бошқаришни ривожлантириш билан боғлиқ бўлган масалаларни ҳал этиш хусусидаги норозилик Кузбассда жуда ўткир бир шаклда намоён бўлди. Кончилар дангал бундай дейишмоқда: иқтисодий ислоҳот қониқарсиз бораётгани муносабати билан область, тармоқ органлари ва бошқарув марказий органларига бир неча бор мурожаат қилдик, лекин ҳеч ким бизнинг гапимизни тушунмади ва қўллаб-қувватламади. Айни вақтда одамлар мамлакатдаги аҳвол танглигини, давлатнинг қўлида бўш ресурслар йўқлигини тушуниб турибдилар. Шунинг учун ҳам улар социал муаммоларни ҳал этиш учун пул ишлаб топиш мақсадида мустақил хўжалик юритиш имконияти берилиши тўғрисидаги масалани ўртага қўймоқдалар, бу муаммолар Кузбассда жиддий тус олди. Вазиятнинг ниҳоятда мураккаблигини ҳисобга олиб, Кузбассга Слюньков, Воронин ва Шалаев ўртоқлардан иборат комиссия юборилганлигини сиз биласиз, ушбу комиссия пайдо бўлган масалаларни ҳал этиш йўлини ўша жойнинг ўзида кончилар вакилларининг иштироки билан топиши керак.

Ҳозир, ўртоқлар, оғирлик маркази ислоҳотни амалда рўёбга чиқариш томонига кўчди. Ушбу босқичда партия ташкилотлари жамоатчилик фикрини барча давлат ва хўжалик органларининг ишини ижтимоий мулкчиликнинг жуда хилма-хил формалари асосида тақсимлашнинг социалистик принципини мустаҳкамлаш, тартибга солинадиган бозорни бунёд этиш негизида иқтисодий муносабатларни қайта қуришга чоғлашлари жуда муҳимдир. Бу энг мураккаб ва муҳим вазифадир.

Хўжалик қонунчилигини такомиллаштириш, бошқарув марказий органлари ишини қайта қуриш учун кўп иш қилиш керак бўлади, албатта. СССР Олий Совети ҳам, ҳукумат ҳам, мамлакатнинг иқтисодий идоралари ҳам ҳозир ана шу иш билан машғулдирлар. Шу билан бир қаторда очиқ-ойдин шуни айтиш керак: агар биз иқтисодий ислоҳотни омма ўртасидаги кўп қирралли, асосланган ва доимий ташкилотчилик ва мафкуравий иш билан мустаҳкамламасак, ислоҳот юзага чиқмайди ёки нари борса халқнинг норозилигини юзага чиқариб, жуда имиллаб, машаққат билан олға боради.

Айни вақтда, ўртоқлар, биз шуни ҳисобга олишимиз керакки, ислоҳотимиз туб ислоҳот бўлгани учун барчага грантияли иш ҳақи фонди бўлган ҳаловатли турмушни таъминлашга мўлжалланган эмас. Мана шуни биз ҳаммамиз яхши тушуниб олишимиз керак. Ислоҳот йўлидан озгина олға силжиш ҳам ишга муносабатларда ўзгаришлар бўлишини, янгича муносабатларни талаб этади, яъни ҳаловатни бузади, албатта. Кўпинча одамлар янгиликка хавотир бўлиб назар солмоқдалар, марказга дарров хабар бермоқдалар, аслида эса ўз ишига тузатишлар киритиш лозим эди. Гап шундаки, янги хўжалик механизмига ўтиш сиёсий жиҳатдан, мафкуравий жиҳатдан тайёрланмаяпти.

Ислоҳотнинг моҳияти аслида шундаки, ташаббус, хўжалик омилкорлиги, новаторларча изланиш, виждонан қилинган меҳнат рағбатлантирилиши керак. Айни вақтда кимки ёмон ишлаётган бўлса, ишга ҳалол муносабатда бўлмаса, эскича ҳаракат қилаверса, бундай одам буни ўз даромадининг камайганлигида ҳис этиши керак.

Ҳозирча, маблағ ишлаб топиш принципи тўла ишга солинмаган, бу кўп меҳнаткашларнинг онгига сингмаган. Хўжалик юритишнинг илгариги методлари узоқ йиллар мобайнида ҳукмронлик қилиши оқибатида тайёрга айёрлик ҳам, текисчилик ҳам одамлар руҳига сингиб кетди. Нотўғри уқиб олинган социал адолат принципи коллективларни, бутун жамиятни орқага тортишига йўл қўймаслик учун тайёрга айёрлик ва текисчиликка қадам-бақадам барҳам бериш керак. Ислоҳотни ҳар қандай айнишлардан, тойиб кетишлардан, группавий худбинлик кўринишларидан, корхоналарга бериб қўйилган ҳуқуқлардан даромадларни самарали иш ҳисобига эмас, балки ишлаб чиқарилаётган маҳсулот нархини ҳадеб ошираверш эвазига кўпайтириш йўлида фойдаланишга уринишлардан ҳимоя қилиш керак.

Кейинги вақтда биз яна бир ҳодисага дуч келдик: маошни оширишни ва социал муаммоларни корхоналар фаолиятининг пировард натижаларига сира боғламай, ҳал этишни қаттиқ туриб талаб қилмоқдалар. Ёки кооперативларни олайлик, биз одамлар ҳаётини яхшилашга ёрдам берадиган кооперативлар тарафдоримиз. Кузбассдаги кончилар умумий овқатланиш шохобчасидаги ва медицинадаги, қайта ишлаш саноатидаги кооперативларни ёпиб қўйишни ҳам талаб қилаётганликларини айтиб ўтишим керак. Ёпиш қийин эмас, албатта, бу энг осон йўлдир. Аммо, энг яхши йўл бўлармикан? Ахир биз республикалар, ўлкалар ва областларга бу масала жойларнинг ўзида тартибга солиниши учун дастурлар, солиқлар системасини ишлаб чиқиш ҳуқуқини бериш ҳақида қарор қабул қилдик-ку.

Биз юлғичликка батамом қаршимиз, товарлар ва хизматлар, айниқса, озиқ-овқат тақчил бўлгани сабабли чайқовчилик қилиб аҳоли ҳисобига бойлик орттиришга интилаётган кишиларнинг юлғичлигига батамом қаршимиз, албатта. Биз дарҳол бу борада тартиб ўрнатишимиз керак. Регион нимадан манфаатдор бўлса, рағбатлантириш керак — имтиёзли солиқлар жорий этиш, қурилиш материаллари, ускуналар билан ёрдам бериш лозим. Бошқа ҳолларда эса даромадларни чеклаб қўйиш, социал сиёсатимиз принциплари очиқ-ойдин бузилаётган жойларда эса кооперативнинг фаолиятини тўхтатиш зарур. Буларнинг ҳаммаси маҳаллий Советларнинг қўлидадир.

Буларнинг ҳаммаси сиёсий тус олмоқда ва шу боисдан ҳам партия ташкилотларига бевосита тааллуқлидир. Бундай салбий ҳодисаларнинг сабаблари кўпинча янги хўжалик механизмининг тугалланмаганлигидадир, албатта. Аммо, шуни ҳам назарда тутиш керакки, хўжалик механизми нақадар мукаммал бўлмасин, социал иқтисодий ҳаётда пайдо бўлаётган барча масалаларни бу механизм ўз-ўзидан ҳал этишга қодир бўлмайди.

(Давоми 3-бетда).

М. С. ГОРБАЧЕВ ДОКЛАДИ

(Давоми. Боши 1- ва 2-бетларда).

Одамлар билан ишлаш учун жуда катта майдон мавжуд бўлиб тураверади. Коллектив ичидаги муносабатларни, коллектив билан жамият, турли социал группалар ўртасидаги муносабатларни уйғунлаштириш, улар ўртасидаги манфаатларни бирга қўшиб олиб бориш шулар жумласидандир. Ана шу масалалар ва бошқа масалалар партия ташкилотларининг диққат марказида бўлиши керак.

Хўжалик ташкилотлари республика ва маҳаллий ҳокимият органларининг хўжалик мустақиллиги кескин ортиб кетган ҳозирги вақтда партия ташкилотлари ўзлари кўп йиллардан буён шуғулланиб келган ишдан, яъни корхоналар, маҳаллий Советлар раҳбарларининг ўрнини босишдан қатъият билан воз кечишлари керак.

Бевосита директивалар ва кўрсатмалар беришдан экономикага сиёсий таъсир ўтказиш системасига, яъни коллективда ташкилотчилик ва мафкуравий иш орқали, иқтисодий манфаатлар орқали, маънавий қадриятлар ва одамларнинг психологияси орқали таъсир ўтказишга ва экономика соҳасида ишлаётган барча коммунистлар, аввало, раҳбар кадрлар орқали таъсир ўтказишга изчиллик билан ўтиш лозим бўлади.

Партия идеология фаолиятининг янги концепцияси янги ижтимоий шароитларга, омманинг янги тажрибасига, замонавий ижтимоий онгнинг замонавий характери ва даражасига мос бўлиши керак. Бу концепцияни ишлаб чиқиш ва амалда рўёбга чиқариш экономикадаги, социал соҳадаги сингари мураккаб ва оғир масаладир ва эҳтимолки, яна ҳам оғирроқ масаладир. Чунки бу ўринда гап онг ҳақида бормоқда. Партиянинг ғоявий назарий иши воқеаларнинг эҳтимол тутилган ривожланишидан илдамроқ, илгарилаб бориши керак.

Партия структураларининг уларга хос бўлмаган ишлардан ҳоли бўлиши, ниҳоят, идеология ишини партия фаолиятининг энг муҳим йўналишига айлантиришга имкон беради. Шахсга сиғиниш ва турғунлик йилларида марксча-ленинча идеологиянинг мазмуни, партия идеология фаолиятини ташкил этиш принциплари, восита ва методлари анча айниб кетганлигини кўрмаслик мумкин эмас. Идеологияни бир лаҳзали манфаатларга мослаштирдилар, уни кундалик ишларнинг хизматкорига айлантирдилар. Идеологиядан инқилобий танқидий моҳият ситиб чиқарилди, янгилаш ва ишонтириш вазифаси пасайтирилди, уни кўп жиҳатдан оммадан ажратиб қўйдилар, кабинетлар ва тўгаракларга суриб қўйдилар. Буларнинг ҳаммаси Ленин ҳаёт вақтида партия асос солган большевизм анъаналарига тубдан зиддир.

Шуни рўй-рост айтиш керакки, омма ўртасидаги назарий, мафкуравий ишнинг сусайиши партия фаолиятининг умумий сусайишига олиб келди.

Жамият туб ўзгаришлар йўлига ўтган ҳозирги туб бурилиш чоғида бу яна ҳам яққолроқ ва алоҳида мушкулликлар билан намоён бўлди. Ақидага айланган мафкуравий иш қайта қуриш синовидан ўта олмади.

Гарчи қайта қуришга омилларни ҳаётнинг ўзи бахш этган бўлса ҳам қайта қуриш амалда идеология соҳасида, идеологиядаги тангликни бартараф этишдан бошланди десам, сиз, ўртоқлар, бунга қўшиласизлар, деб ўйлайман. Ўтган давр мобайнида нима ишлар қилинди-ю, қайси ишлар рўёбга чиқмаганни ҳақида ҳозир баҳс қилиш мумкин. Аммо шу нарса равшанки, партия янгиланишнинг назарияси ва идеологияси соҳасида қилган иш бўлмаса, қайта қуришнинг ўзи ҳам нореал бўлур эди, уни тасаввур ҳам қилиб бўлмас эди.

Биз — мен бу ўринда сира муболаға қилаётганим йўқ, деб ўйлайман — ўзимиз яшаётган ҳозирги дунё ва совет жамияти тараққиётининг илгариги босқичларини идрок этишда жуда муҳим, кенг кўламли назарий умумлашмалар ва хулосалар чиқардик. Менга қолса, назария ва идеология соҳасида ўзига хос ёриб ўтиш бошланди, деган бўлур эдим. Лекин биз кенг фронт бўйлаб ҳужум қилиш учун ҳали ана шу забткорликдан чинакамига фойдаланганимиз йўқ. Фаолиятнинг ана шу йўналишидаги қолоқликни коммунистларгина эмас, бутун жамият ҳам ўткир сезиб турибди.

Дарҳақиқат, биз фундаментал масалаларга жавоб топишимиз керак. Биз ўзимиз кўзлаётган жамиятни қандай тасаввур этмоқдамиз? Нимадан воз кечамиз, нимани мерос қилиб олиб, қайта қуриш орқали социализмнинг сифат жиҳатдан янги ҳолатига эришиш учун фойдаланамиз? Шу ҳақда гапирадиган бўлсак, ҳозир бу жамиятнинг умумий қиёфасигина тасвирлаб берилган. Революцион ўзгартишлар учун бўлажак жамият ҳаётининг барча жиҳатларини қамраб оладиган кўламли концепция зарур.

Назариётчилар, жамиятшунослар ўртасидагина эмас, зиёлиларнинг кенг доираларида, партияда, жамиятда ана шу муаммоларга қизиқиш ортиб бормоқда, шу муаммоларни уқиб олиш эҳтиёжи жуда сезилиб турибди. Бу йўналишдаги қолоқликни, пайдо бўлаётган бўшлиқни дарҳол, кўпинча илм-фан ва меҳнаткашларнинг туб манфаатларидан жуда олисда бўлган турлича ривоятлар, ғоялар ва концепциялар эгалламоқда.

Мафкуравий тафаккурни фақат ўтмишни танқидий таҳлил этиш билан чеклашга интилиш ҳам кўзга чалинмоқда. Агар биз шунчаки қизиқиш ва ўзимизни ўзимиз фош этишга интилишга маҳлиё бўлиб қолмасдан, аввало, сабоқ чиқариб олишни истасаккина — сабоқ чиқариб олиш эса бизга ҳозирги даврни идрок этиш учун ва энг асосийси келажакка йўл очиш учун зарур — худди шу тақдирдагина ўтмишни таҳлил этишнинг маъноси бўлади.

Бугунги ўй-ташвишларимиз нечоғлик ўткир бўлмасин, биз принципиал йўл кўрсаткичларни бир лаҳза ҳам назардан қочирмаслигимиз керак, назарияга, ижтимоий фикр тараққиётига қай йўсинда бўлмасин менсимасдан қарашга йўл қўйишга ҳаққимиз йўқ. Жамиятнинг сифат жиҳатдан янги ҳолатини таърифлаш учун айрим асосий дастлабки позицияларимиз аста-секин таркиб топмоқда ҳамда илмий ва жамоатчилик доираларида муайян тарзда тан олинмоқда.

Бу ўринда гап бу жамият эркин кишилар жамияти эканлиги, инсонпарварлик, социалистик демократия ва социал адолат принциплари пойдеворлари устига қуриладиган меҳнат кишиси жамияти ва меҳнат кишисига аталган жамият бўлиши лозимлиги хусусида бормоқда.

Бу ижтимоий мулкчиликнинг турли-туман формаларига асосланган, одамга хўжайинликни адо этадиган ҳамда ташаббус ва қобилиятларни намоён этиш учун чексиз имкониятлар берадиган жамиятдир. Иқтисодий тараққиёт эса иқтисодий марказнинг мувофиқлаштирувчи роли воситасида ўз-ўзини тартибга солиб туришга асосланади.

Бу халқнинг тўла ҳокимиятини, инсоннинг тўла ҳуқуқларини таъминлайдиган, совет демократиясининг энг яхши анъаналарини ва инсоният демократик тараққиётининг тажрибасини ўзида мужассамлаштирган жамиятдир.

Бу барча миллатлар ва халқларнинг реал тенг ҳуқуқлилиги рўёбга чиққан, ана шу миллатлар ва элатларнинг ҳар томонлама равнақи учун, совет федерацияси доирасида миллатлараро муносабатларни уйғунлаштириш учун барча шароитларни яратадиган жамиятдир.

Бу маънавий ҳаёти бой, маданияти ва ахлоқи юксак бўлган жамиятдир. Бу истеъдодларнинг рўёбга чиқиши, ҳар бир шахс ўз фикр-ўйини эркин ифодалаши учун кенг имкониятлар яратилган ва бу имкониятлар амалга ошаётган жамиятдир.

Бу атрофдаги дунёга пешвоз чиқаётган, ўз йўлини эркин танлаб олишга, тенг ҳуқуқлиликка, хавфсизликка ва умуминсоний қадриятларга асосланган янги халқаро муносабатларни бунёд этиш манфаатлари йўлида ҳамкорликка шай бўлиб турган жамиятдир.

Такрор айтаманки, булар жиддий тарзда, конкрет ишлаб чиқишга муҳтож бўлган умумий чизгилардир, холос. Ҳозир бу биз учун ҳаётий муҳим бўлиб турибди. Назариянинг умумий масалаларини уқиб олмас эканмиз, ижтимоий практиканинг конкрет масалаларини ҳам муваффақиятли ҳал эта олмаймиз. Нуқсон ва хатоларга йўл қўйишимиз мумкин.

Бу борада жамиятшуносларимиз фаолияти учун кенг майдон бор. Аммо, ҳозир ижтимоий фанлар соҳасидаги ишларнинг аҳволи бизни ташвишлантирмоқда. Шуни рўй-рост айтиш керакки, жамиятшуносларимиз танг аҳволдан назарий фаолиятнинг янги босқичига қийинчилик билан чиқмоқдалар. Мен ана шу йўлдаги дастлабки қадамларни ҳар жиҳатдан қутлашни истар эдим. Бу ўринда ижтимоий фанлар бўйича янги дарсликлар яратиш учун иш авж олиб кетганини ҳам, СССР Фанлар академиясидаги мунозаралар мунтазам тус олиб бораётганини ҳам назарда тутмоқдаман. Жамиятшунос олимларимизнинг назарий журналлардаги бир қанча жиддий мақолалари ҳам эътиборга сазовор бўлди, деб ўйлайман. Аммо буларнинг ҳаммаси ҳозирча эҳтиёжларимизга ҳали сира мос эмас.

Партиянинг идеология жабҳасидаги ишининг яна бир муҳим томони бор, ўртоқлар. Мен ҳаёт реалликларига, зиммамизда турган вазифаларга, қайта қуриш мақсадларига мос тарзда ижтимоий онгни шакллантириш юзасидан идеология кадрлари, барча партия ташкилотларининг амалий ишини назарда тутмоқдаман. Бу ўринда ҳам қайта қуриш жуда қийинчилик билан ва суст бормоқда. Бу кўп жиҳатдан идеология ходимларимиз, раҳбар кадрларнинг бир қисми ҳали ҳам ўтмишга ўралашиб қолгани, эски бисотидан, ишнинг эндиликда натижа бермаётган, ёшини яшаб бўлган шакллари ва методларидан фойдаланаётгани билан боғлиқдир. Бу сайлов кампанияси чоғида яққол кўринди. Ўшанда идеология аппарати кўп жиҳатдан карахт, баъзи ҳолларда эса фалаж бўлиб қолди.

Кенг кўламдаги, демократизм одамларнинг ижтимоий фаоллиги, фикрларнинг хилма-хиллиги хос бўлган янги сиёсий вазиятда ҳам идеология аппарати эски методлар, директивалар асосида ҳаракат қилишга уринмоқда. Эски методлар энди иш бермаётганлиги кўриниб қолганида эса идеология ходимларининг ҳафсаласи пир бўлиб, ваҳима кўтармоқдалар, умумсиёсий жараёнларни рўкач қилмоқдалар, айни вақтда мамлакатда содир бўлаётган воқеаларга баҳо беришда баъзан танқидбозлик ва инкор этишга йўл қўймоқдалар.

Хуллас, омма билан алоқаларни кучайтириш, қайта қуришнинг барча долзарб муаммолари хусусида жонли мулоқотларни авж олдириш негизида, партия идеология фаолиятида жиддий ўзгаришлар зарурлигини биз чуқур англаб етишимиз керак. Одамлар буни кутиб турибди ва ҳозир ўзлари жойларда партия ташкилотларидан кўпгина саволларга жавоблар олишмаётганини дангал айтишмоқда.

Оммавий ахборот воситаларининг жуда катта роли ҳақида айтиб ўтмоқчи эдим. Бир вақтлар В. И. Ленин «Искра»ни партиянинг ўзи бунёд этиладиган қурилиш ҳавозалари деб атаган эди. Ҳозир давр бошқа. Аммо Лениннинг матбуотнинг бунёдкорлик роли ҳақидаги фикри ҳозир ҳам актуалдир. В. И. Ленин мулоҳазасининг тўғрилиги, теранлиги ва асосланганлигини биз ўз тажрибамиздан кўриб, ишонч ҳосил қилдик.

Кейинги йилларда матбуотимиз партиянинг қайта қуриш сиёсатини қўллаб-қувватлаш, уни кенг халқ оммасининг мулкига айлантириш учун кўп иш қилди. Бизнинг матбуотимиз совет жамиятини демократиялашни, ошкораликни, одамларнинг ижтимоий ташаббускорлигини ривожлантиришда, янгиланиш йўлидаги ҳаракатимизга халақит бераётган барча нарсаларга қарши курашда ғоят катта роль ўйнади ва ўйнамоқда. Шунга қарамай, бу гап матбуотимизда ҳамма нарса кўнгилдагидек ва унинг муаммолари йўқ, деган маънони билдирмайди. Ҳозир биз матбуотимизнинг заиф жиҳатларини, турмушнинг янги шаклларини ўзлаштиришдан иборат мураккаб ва қийин ишни ёритишда билимдонликнинг етишмаслигини ўткир сезиб турибмиз. Оммавий ахборот воситаларимизга амалий жиҳат ҳам етишмаяпти деган бўлур эдим. Ваҳолонки, бизда бу ҳақда ҳозиргача неча марталаб гап борган эди.

Бунда бизнинг умумий камчиликларимиз ҳам таъсир қиляпти деса бўлади: иқтисодий ва сиёсий ислоҳотларни амалга оширишда, партиянинг ўз фаолияти шакллари ва усулларини янгилашда ғоялар ҳам, конкрет тажриба ҳам етишмаяпти. Мана шу масалаларнинг ҳаммасини матбуот олдига, оммавий ахборот воситаларида ишлаётган коммунистлар олдига, айниқса ўткир қилиб қўйишимиз керак. Одамлар партия, совет, хўжалик органларидан, кадрларимиздан амалий ҳаракатларни кутмоқдалар. Ҳозир матбуотимиз материалларининг мазмунини ва йўналишини шу нарса белгилаб бериши лозим. Айтишим мумкинки, оммавий ахборот воситаларининг ишидаги ижобий асосларни кўпайтира бориб, кучлироқ, пухтароқ ҳаракат қилиш керак.

Ушбу кенгашда партия ходимларини ҳам, матбуотни ҳам, жамиятимизни ҳам қизиқтираётган жуда муҳим бир масалани аниқлаб олиш керак. Бу — учта асосий нарса: жамият—партия — матбуот ўртасидаги ўзаро муносабатлар масаласидир.

Жаҳон тараққиётининг бутун тажрибаси, ҳозирги тажриба эса, айниқса шуни кўрсатмоқдаки, матбуот — мана шу қудратли социал ташкилот ҳеч қачон ва ҳеч қаерда жамиятдан мустақил бўлиши мумкин эмас. Ленин матбуот ҳамиша партиявийдир, деб ҳақ гапни айтган эди. Матбуот ҳамиша бирон-бир социал кучларнинг манфаатларини ифода этади. Бу гап бизнинг жамиятимизга ҳам, биз яшаб турган даврга ҳам тўла-тўкис таллуқлидир.

Идора қилувчи партия, жамиятнинг сиёсий авангарди бўлмиш КПСС матбуот ҳамиша халқ манфаатларига, социализм ишига, инсонпарварлик принципига энг яхши хизмат қилиши учун ҳамма ишни қилиб келди ва бундан буён ҳам қилаверади. Албатта, бу ишлар биз тарихимизнинг ҳозирги масъулиятли босқичида ҳал этаётган реал вазифаларга мувофиқ бажарилади. Бу — матбуотни партиядан ажратиб қўйишни истаётган кимсаларга бизнинг жавобимиздир. Принципиал масалаларда ён босишларнинг бўлиши мумкин эмас. Матбуотнинг йўналишини белгилаб бериши лозим бўлган сиёсий йўл ва асосий мақсадлар бор. Бошқа ҳолларда эса у ёки бу матбуот органида, нашрда, редакцияда ишловчи коммунистлар билан партиясизлар тўла ижодий эркинликка, муаммоларни ўртага қўйишда, ўз позициясини қаттиқ туриб ҳимоя қилишда тўла ҳуқуққа эга бўлишлари, умуман ижодкорлик ва масъулият билан иш кўришлари керак. Бизда нашрларга одатда партия аъзолари бошчилик қилишади, қолаверса журналистларнинг анчагина қисми ҳам коммунистлардир.

Шундай бўлсада, партия комитетлари журналистларни ғоявий жиҳатдан йўналтириш ҳамда уларга ёрдам ва мадад бериш учун ҳамма ишларни қилаётирларми ёки йўқлигини назардан қочирмаслик керак, бу эса талабчанликни ҳам ўз ичига олиши табиий. Бизда жамоат контроли ва танқид учун ёпиқ зоналар йўқ. Бу гап оммавий ахборот воситаларига ҳам батамом тааллуқлидир.

Яна шуни айтмоқчиманки, турли лавозимлардаги партия ходимларимиз жамиятда муҳокама этилаётган бирон-бир долзарб масалалар хусусида ўзининг нуқтаи назарларини меҳнаткашларга етказиш учун оммавий ахборот воситаларидан дуруст фойдаланмаяптилар. Кўпинча ҳосил бўлиб қолаётган бўшлиқлар ҳамиша ҳам яхши сифатли материал билан тўлдирилмаяпти. Бунда партия кадрлари ташаббус кўрсатишлари керак. Тўғри, айрим матбуот органлари фикри редакциянинг позициясига мос келмайдиган авторларнинг мақолаларини эълон қилишдан бош тортаётганлиги тўғрисидаги ахборот Марказий Комитетга келиб турибди. Матбуот ходимларига шуни эслатмоқчиманки, фикрларнинг хилма-хиллиги фикрлашувни, қарашларнинг қиёсланишини, мунозарани тақозо этади, бунда шахсий хайрихоҳлик ва меҳр қўйишга қараб эмас, балки принципиал мулоҳазаларга қараб иш тутиш керак.

Партия, давлатнинг, жамоат ташкилотларининг оммавий ахборот воситалари билан муносабатлари тўғрисида айтилган гапларнинг ҳаммаси бизни матбуот тўғрисида қонун қабул қилиш зарур деган фикрга яна бир бор олиб келади. Менга маълум бўлишича, шу қонун лойиҳаси яқин вақт ичида СССР Олий Советида кўриб чиқилади.

Энди партия ички турмуши масалалари тўғрисида

Бундан тўрт йил муқаддам партия демократия поғоналарига кўтарилишдек машаққатли ишни бошлаб, ўз йўлини танлаб олган эди. Биз хато қилганимиз йўқ, кейинчалик эса партия турмушининг бутун тарзини демократиялаш — унда йиғилиб қолган иллатларга қарши жуда кучли восита, деган фикр яна ҳам кўпроқ мустаҳкамланди.

Аммо партия турмушини демократиялаш — унинг ички ишигина эмас, шундай жараёнсиз умуман жамиятни қайта қуриб бўлмайди, социалистик ҳуқуқий давлатни, чинакам граждан жамиятини барпо этишнинг иложи йўқ. Партия фақат демократик асослардагина ўз сиёсатида аҳоли турли табақалари ва группаларининг жуда хилма-хил муддаоларини бирлаштиришга, уларни умумхалқ мақсадлари ва манфаатлари теварагида жипслаштиришга, мамлакатда умуммиллий тотувликни таъминлашга қодирдир. Бир партияли системамиз хусусиятларини эътиборга олганда бу айниқса муҳимдир.

Партияни ниҳоятда қаттиқ тузилган, директиваларни чиқариб юқоридан қуйига «тушириб» турадиган, барча жамоат ишларига танҳо қўмондонлик қиладиган иерархия ташкилоти деб қарашни тезроқ бартараф этиш — партияни изчил ва чуқур демократиялашнинг зарур шартидир. Гап ўзини ўзи бошқарадиган ижтимоий-сиёсий ташкилот бўлмиш партиянинг демократик табиатини батамом қайта тиклаш тўғрисида боряпти.

Партия ҳозир шу нуқтаи назар остида ўзи билан жиддий шуғулланиши, ўзининг барча бўғинлари ишига қатъий баҳо бериши, партия комитетларининг, ўз кадрларининг, барча коммунистларнинг фаолиятини ўзи танқидий руҳда текшириб, ўз сафларини жипслаштириши ва ички партия турмушини, бутун фаолиятини кучайтириши шарт.

Шу вазифани ҳал этувчи калити — бошланғич партия ташкилотларининг жамиятда вужудга келган ҳозирги вазиятга, муаммоларнинг ўткирлигига, одамларнинг талаб-эҳтиёжлари ва орзу-умидларига мос келадиган тўлақонли турмушидир. Ўртоқлар, жамиятнинг ҳамма томонида эҳтирослар жўш уриб, фикрлар тўқнашаётган, митинглар авж олиб кетган ҳозирги пайтда кўпгина партия ташкилотларида ҳамма нарса силлиқ ва осойишта эканлигига биз бефарқ қарай олмаймиз. Ленинградда коммунистлар бу ҳақда алам ва ташвиш билан гапирдилар. Улар ўз эҳтиёжларини қондириш, долзарб масалалар хусусида ўз фикрини билдириш учун ҳар хил мунозара клубларига, митингларга боришмоқда. Бунинг ҳеч қандай айби йўқ, албатта. Бошқа бир нарса ёмон. Улар жамиятни қизиқтираётган ана шу масалаларнинг ҳаммасини ўзларининг партия ташкилотларида муҳокама қила олмасликлари яхши эмас.

Аслини олганда сайлаб қўйиладиган партия органларининг аъзолари ҳам ғоят муҳим муаммолардан четда турибдилар. Ленинград область партия комитетининг пленумида, жумладан, ишчилар коллективларининг вакиллари шу ҳақда гапирдилар. Бу жуда муҳим нарсалардир. Чунки сайлаб қўйиладиган органлар составида аксарияти коммунистлар орасида обрў-эътиборга сазовор, жиддий сиёсий тажрибага эга бўлган, бирон иш қилишни, муштарак ишга ўз ҳиссасини қўшишни астойдил истаётган 5 миллион киши бор. Бу органларнинг тузилганига ҳам ҳали бир йил бўлгани йўқ.

Нима учун шундай бўлмоқда? Бу нима — фикрнинг қолоқлигими, янгиликдан, қийин масалалардан чўчишми? Ёки бунда ҳамма нарсаларни кабинетларда, одамларнинг тор доирасида ёхуд юқоридан бериладиган кўрсатмаларга биноан ҳал этишдан иборат эски одатлар таъсир қилмоқдами? Келинг, ўртоқлар, шуларнинг ҳаммасини рўйи рост муҳокама қилайлик. Жамиятга сиёсий руҳ тобора сингиб бораётган чуқур ўзгаришлар босқичида биз партияни шундай ҳолатда асло қолдира олмаймиз.

Олдинда кўпгина бошланғич партия ташкилотларида ҳисобот ва сайловлар турибди, бошқаларида — партия комитетлари ва бюролари иш олиб бораётган бошланғич партия ташкилотларида, шунингдек, район, шаҳар, область ва республика партия ташкилотларида эса ҳисоботлар ўтказилади. Уларни партиявий ўртоқлик мунозараси вазиятида ўтказиш, қайта қуриш вазифаларини таъминлашга доир ишларни атрофлича, партиявий принципиаллик билан таҳлил этиш керак. Шу муносабат билан кадрларга доир етилган масалаларни ҳам ҳал қилиш, раҳбариятга ҳақиқатан ҳам эътиқодли, қайта қуришнинг фаол тарафдорларини, замонавий тарзда фикр юритиб, ҳаракат қила оладиган кишиларни кўтариш лозим. Баъзи жойларда коммунистлар партия ва жамият турмушидаги муаммоларнинг мураккаблигини ҳамда ҳозирги пайтнинг муҳимлигини эътиборга олиб, партия конференцияларини ўтказиш тўғрисидаги таклифни олға сурмоқдалар. Бу устав қоидаларига зид эмас, бинобарин, уларни ўтказишда тўсқинлик вужудга келмайди.

Ҳозир жуда ўткир тус олган ва ойдинлаштиришни талаб этаётган яна бир қанча масалаларни кенгашимиз муҳокамасига ҳавола қилмоқчиман.

Фикрлар эркинлиги билан ҳаракатлар бирлигини уйғунлаштириш муаммолари теварагида партияда ҳам, жамиятда ҳам кўп баҳс бормоқда. Коммунистлар бу муаммони демократик асосда ҳал этиш йўлларини изламоқдалар.

Узоқ йиллар мобайнида кўпгина партия ташкилотларида ҳатто энг муҳим масалалар ҳам турли нуқтаи назарларни чуқур кўриб чиқмасдан автомат тарзда, оддий овоз бериш йўли билан ҳал этиб келинди. Бу партия турмушини қашшоқлаштирди, катта хатоларга, ўзбошимчаликка, бир қанча ҳолларда эса бедодликка ҳам йўл қўйилган вазиятни вужудга келтирди. Бундай практикани оқлаб бўлмайди, уни буйруқбозлик-маъмурий системага қулай равишда уйғунлашиб кетганлиги билангина изоҳлаш мумкин, холос. Энди эса биз фикрлар эркинлиги билан ҳаракатлар бирлиги нисбатига, демократизм ва централизмга чинакам ленинча қарашни тиклашимиз лозим.

Амалий мунозаралар вазияти ва партиянинг куч-ғайрати билан жамиятда турли фикрлар муҳокама қилинаётганлиги партия турмушида ҳам муайян мантиқни тақозо этади. Бугун бизга шунчаки хўжакўрсин учун бирлик керак эмас. Бундай бирликнинг ҳозир имкони ҳам йўқ, даркор ҳам эмас. Партияда мунозаралар эркинлиги, партия сиёсати муаммоларини хилма-хил фикрлар асосида муҳокама қилиш эркинлиги, камчиликнинг ўз нуқтаи назарини, шу жумладан, кўпчилик томонидан қабул этилган қарорлар хусусидаги нуқтаи назарини билдириш ҳуқуқи таъминланган, аммо камчиликнинг кўпчиликка бўйсуниши мажбурий бўлган тақдирдагина чинакам бирликка эришиш мумкин.

Қисқа қилиб айтганда, биз партияда ўз позициясини эркин ҳимоя қилиш, муаммоларни муҳокама этиш, нуқтаи назарларни қиёслаш имконини берадиган партиявий ўртоқлик вазиятини вужудга келтириш тўғрисида ғамхўрлик қилишимиз керак. Бироқ, қабул қилинган қарорларни амалда бажариш борасидаги фаол, аҳил биргаликдаги ишнинг таъминланиши тўғрисида ҳам шу қадар жон куйдиришимиз лозим. Униси ҳам, буниси ҳам партия турмуши учун баббаравар даражада муҳимдир. Диалектика мана шундай.

Партия интизоми муаммоси ҳам бу билан узвий боғлиқдир. Жамиятдаги, айниқса, партиядаги интизом бизга ҳаётий зарур эканлиги хусусида ҳеч ким шубҳаланмаса керак деб ўйлайман. Боз устига айтаманки, партияда ҳам, жамиятда ҳам интизомнинг ҳозирги аҳволи ҳаммамизни ташвишлантирмоқда. Бинобарин, биз ишни ўнглаб олиш учун марказда ва жойларда қатъий ҳаракат қилишимиз керак. Лекин интизом қандай таъминланиши керак, деган савол туғилади. Баъзи ўртоқлар ҳозирги мураккаб вазиятда интизомни мустаҳкамлаш зарурлиги тўғрисида фикр юрита туриб айни вақтда «қаттиққўл»га умид боғламоқдалар, аслида «мурватларни қаттиқроқ бурашга» даъват этмоқдалар.

Биз талабчанлик оширилиши тарафдоримиз, аммо бундай ёндашувга қўшилиш мумкин деб ўйламайман. Бу ҳол жамиятимизда рўй бераётган ўзгаришларнинг бутун руҳига хилоф бўлур эди. Бунда партиямиз бутун жамиятга қандай ўрнак кўрсатган бўларди! Бу ҳол буйруқбозлик — маъмурий системасининг занглаб тамом бўлган қисмларини сақлаб қолган, биз тезроқ қутилишимиз лозим бўлган кризис ҳолатини чуқурлаштиришга муқаррар олиб келган бўлур эди. Биз партиявий бурчни юксак даражада ҳис этишга асосланган онгли, ўртоқларча руҳда интизомни мустаҳкамлаш тўғрисидаги масалани қатъият ва эътиқод билан ўртага қўйишимиз лозимлигига ишончимиз комил. Бу нарса топширилган иш учун масъулиятни соқит қилмай, балки, аксинча, уни кучайтиришни назарда тутади. Масалани худди мана шундай ўртага қўйиш, партия ташкилотларида худди мана шундай ҳаракат қилиш керак.

Партияни демократиялаш жараёнида КПССнинг марказий органлари билан иттифоқдош республикаларнинг Компартиялари, маҳаллий партия ташкилотлари ўртасидаги ўзаро муносабатларнинг характери тўғрисидаги масала кўндаланг бўлиши муқаррар. Раҳбарликнинг буйруқбозлик-маъмурий усуллари айни авжига чиққан даврда В. И. Лениннинг ҳамма миллат пролетариатининг бирлиги учун кураш «маҳаллий ва область ташкилотларининг автономияси...» билан қўшиб олиб борилиши керак, деган кўрсатмаси ҳақида кўпинча ломмим дейилмас эди.

Бундай сукут сақлаш тасодифий бўлмай, балки турли регионларнинг миллий ҳамда бошқа ўзига хос хусусиятлари етарли даражада эътиборга олинмаган, партиянинг турли миллат меҳнаткашлари билан ишида зарур эпчиллик кўрсатилмаган ўша пайтдаги ҳақиқий практикани акс эттирарди.

Ҳозир, қайта қуриш шароитида биз иттифоқдош республикалар Компартияларига ва маҳаллий партия ташкилотларига кўпроқ мустақиллик берилишига алоқадор муаммолар билан шуғулланишимиз лозим. Биз бир қанча иттифоқдош республикалар Компартиялари томонидан масаланинг шундай қўйилишини қонуний деб ҳисоблаймиз. Бунинг устига ўртоқлар, биз бу масалаларни ҳозирнинг ўзидаёқ, съездни кутиб ўтирмай ҳал этишимиз мумкин. Чунки Уставимиз бунинг учун кенг имкониятлар беради. Партия комитетларининг ташаббусини бўғадиган нарсаларнинг ҳаммасини практикадан чиқариб ташлаб, кўпгина ташкилий, структуравий, штат, молиявий ҳамда бошқа масалаларни ҳал этиш ҳуқуқини ана шу партия комитетларига топшириш керак.

Ҳозирги шароитда жойлардаги раҳбарлар бир оз бўлса-да муҳимроқ ҳар қандай қарорни марказ билан келишиб олишга интилаётганликларига тоқат қилиб бўлмайди. Бу нарса тайёрга айёрлик ва бюрократизмдан бошқа ҳеч нарсани келтириб чиқармайди. Мен етилган муаммоларни ҳал этиш ва марказ билан иттифоқдош республикалар Компартиялари ҳамда маҳаллий партия ташкилотлари ўртасидаги ўзаро муносабатларни аниқлаш зарурлигини таъкидлай туриб, ўртоқларни партия тузилиши ва ҳаёт фаолияти тўғрисида Лениннинг энг асосий йўл-йўриқларига хилоф бўлган нотўғри фикр-мулоҳазалардан огоҳлантириб қўйишни истар эдим.

Биз федератив давлатимиз асосланаётган принципларимизни партияга кўр-кўрона кўчира олмаймиз — буни барча коммунистлар яхши англашлари керак. В. И. Ленин айтганидек: «Биз партиямизнинг тузилишида... федерацияга **қаршимиз**, биз барча миллат социал-демократлари маҳаллий ташкилотларининг (фақат марказий ташкилотларининг эмас) **бирлигига** тарафдормиз». Бунда мен сиёсий авангард, программавий мақсадларнинг тарғиботчиси, меҳнаткашлар интернационал манфаатларининг асосий ифодачиси сифатида, жамиятни қайта қуриш мақсадлари ва вазифалари теварагида социал жипслаштиришнинг ноёб ва ниҳоятда муҳим омили сифатида партиянинг вазифаси тўғрисидаги асосий фикрни яна бир марта таъкидламоқчиман.

Ўртоқлар, партия фаолиятини қайта идрок этиш, ҳозирги шароитда унинг янги ролини, жумладан турмушни демократиялашни англаш билан боғлиқ мураккаб масалаларнинг бутун комплекси, сиёсий иш усулларини эгаллаш кадрлар қандай ишлаётгани, кадрларга доир сиёсат қандай ўтказилаётганлиги билан ҳал қилувчи даражада боғлиқдир.

Партия ва жамиятдаги чуқур ўзгаришлар билан нишонланган катта-катта воқеаларга бой кейинги йиллар кадрлар ишининг аҳволига ҳам таъсир этди, кадрларимиз составида ҳам, уларнинг иш услубида ҳам жиддий ўзгаришларга олиб келди. Бу йиллар беҳуда ўтгани йўқ, кадрлар билан ишлашга келганда ҳам ҳеч нарса бой берилгани йўқ. Бироқ, партиявийчасига айтиш керакки, иш усулларида ва кадрлар составининг ўзида ҳам қайта қуриш қийинчилик билан ўтмоқда. Бундаги гап у ёки бу ходимлар қайта қуришга қаршилигида, ўзгаришларга қаршилигидагина эмас. Гарчи бундай қаршилар бўлса-да, асосий нарса бу эмас.

Ҳар ҳолда асосий нарса сусткашликнинг, эски одатлар жуда яшовчанлигининг, таркиб топган тасаввурларга муккадан кетилганлигининг кучидадир, ҳаётнинг янгилигини ўзлаштиришдаги қийинчиликлардадир. Ҳаёт эса янгича фикрларни, янгича кўз билан боқишни, иш шаклларини ҳамда усулларини қатъиян қайта қуришни, янги куч-ғайрат сарфлашни талаб қилмоқда. Принцип жиҳатдан яхши бўлган кўпгина коммунистлар, софдил ходимлар учун бу, очиғини айтганда, инсонга хос ачинарли ҳолатдир. Партия комитетларининг ҳам бунга ўйламай-нетмай баҳо беришлари ва бешафқат ҳаракат қилишларига йўл қўйиб бўлмайди. Одамларнинг тақдирини маййиб қилиш ярамайди.

Бироқ кадрларга нисбатан партиявийлик вазминлик билан ёндашишни қатъиян ҳимоя қилганда, биз барибир айрим ходимларнинг манфаатларини жамият ва халқ манфаатларидан юқори қўя олмаймиз. Пировард натижада биз кадрлар ишида ҳам олдимизда жуда катта юмушлар турганини, чуқур ўзгаришлар қилиш, мамлакатни оғир ҳолатдан қутқариш зарурлигини назарда тутиб, иш қилишимиз керак. Биз кадрлар муаммосини ҳал этганда шуни ёдда тутишга мажбурмиз. Шу сабабли биз кадрларга оид етилган масалаларни ҳал этишни пайсалга сола олмаймиз. Айниқса кейинги йилларда янги кишиларни кўришимиз учун имконият вужудга келди, улар ўзларининг яхши жиҳатларини намоён этдилар, қайта қуришга содиқликларини, иш юритиш, омма орасида ишлаш маҳоратини кўрсатдилар.

Ҳозир кадрлар масаласи тўғри ҳал этилган жойларда, янги кучларнинг оқиб келиши таъминланган жойларда қайта қуришнинг муваффақиятига эришилади. Бу эса, ўртоқлар, кадрлар сиёсати билан белгиланади, бу сиёсат учун КПСС мамлакат олдида, халқ олдида масъулиятни ўз зиммасига олади. Шу муносабат билан бу ўринда иш партия комитетларининг биринчи секретарларига боғлиқлигини айтишим керак. Улар бу ишда жонкуярлик билан қатнашмасалар, демократик кайфиятда иш тутмасалар, кадрлар сиёсатида янгича ёндашувларни қарор топтириб бўлмайди, буйруқбозлик ва ўзбошимчалик билан қарор қабул қилинишини барҳам топтириб бўлмайди.

Жамиятда авж олиб кетган демократиялаш жараёнлари партиядан кадрлар сиёсатида расмий-номенклатура ёндашувига, бу ишда яккаланиб қолишга, кадрлар корпусининг маҳдудлигига қатъиян чек қўйишни талаб қилади. Кадрларга оид янги қарорлар ҳадеб бир хил кишилар доирасида ўралаша бериб, янги кучларнинг оқиб келиши учун янги имкониятлар очмай, жойини ўзгартириш ва алмаштириш ҳисобига ҳал этилмаслиги керак.

Агар партия комитетлари янги кадрларни ўша бекик муҳитдан оладиган бўлсалар, улар ҳам кўп жиҳатдан ютқазишларини, ўзгараётган вазиятда муваффақиятли ҳаракат қилиш қобилиятидан маҳрум бўлишларини айтмоқ керак. Биз кадрлар корпусини ижодий кучлар билан тўлдиришимиз, партия органлари фаолиятига янги оқим бахш эта оладиган, қайта қуришнинг муваффақиятини таъминлайдиган коммунистларга йўл беришимиз керак.

Сайловда бир неча номзодлардан бирини танлаб олиш принципи кадрлар ишининг, энг қобилиятли кишиларни танлаб олишнинг самарали усул эканини кўрсатди. Марказий Комитетнинг 1987 йил январь Пленуми бу хусусда аниқ-равшан йўл-йўриқ берганлиги маълум. Бироқ, партияга бу принцип жуда суст сингиб бораётганини айтмоқ керак, ҳолбуки партия айни шу ишда бутун жамиятга намуна кўрсатиши керак эди. Ҳатто сўнгги ҳисобот ва сайловларда ҳам бошланғич партия ташкилотлари секретарларининг фақат ярмиси бир неча номзоддан танлаб олиш асосида ўтказилди, район бўғинида бундан ҳам оз, область бўғинида эса бармоқ билан санарли даражада жуда оз ўтказилди. Бу маънода Советлар, кўпгина жамоат ташкилотлари, меҳнат коллективлари партиядан анча ўзиб кетдилар. Бу ишда партия комитетларининг асоссиз, ҳатто изоҳлаш қийин бўлган қолоқлигини қатъиян бартараф қилишимиз керак — учрашувлар вақтида коммунистлар айтаётган фикр мана шундан иборат.

Яна бир муҳим мулоҳаза бор, ўртоқлар, биз одамларга фармойиш, буйруқ билан эмас, балки обрў-эътиқод билан таъсир кўрсатишимиз лозим. Партия комитетлари барча интеллектуал кучларни, коммунистлар ва партиясизлар орасидаги энг оқил кишиларни ўз теваракларига жипслаштиришлари керак. Партия комитетлари теварагида қобилиятли, замонавий тарзда фикр юритадиган ёшлар доимо «ўралашиб» юрадиган бўлишига эришиш лозим. Бу билан кадрларни табиий айирбошлаб туриш учун шароит яратилади. Бу — оддий вазифа эмас, лекин айни вақтда ғайритабиий нарса йўқ. Аксинча, ҳозирги демократик вазиятда бу ниҳоятда зарурдир.

Ўртоқлар, барча даражалардаги сайлаб қўйиладиган органларда, партия аппаратида миллий кадрлар ваколати ҳақида ғамхўрлик қилиш ғоят муҳимдир. Давлат, хўжалик органлари ва жамоат ташкилотларига нисбатан ҳам шу гапни айтиш керак. Кўп йиллар давомида бу масалага етарли эътибор

(Давоми 4-бетда).

М. С. ГОРБАЧЕВ ДОКЛАДИ

(Давоми. Боши 1-, 2-, 3-бетларда).

берилмай келди, бу соҳада катта нуқсонларга йўл қўйилди ва бу нарса ишга зарар етказиб, турли миллатларга мансуб меҳнаткашларнинг адолатли танқидий мулоҳазаларини келтириб чиқазмоқда. Бу жиҳатдан партия Марказий Комитети намуна кўрсатиши керак албатта. Бу ерда кейинги вақтларда шу хусусда муайян тадбирлар кўрилган бўлса-да, улар мутлақо етарли эмас. Буни ўз-ўзини танқид руҳида тан олиш керак.

Менимча, ҳозирги замон шароитида партия турмуши ва фаолиятининг актуал масалалари муҳокама қилинаётган ушбу кенгашда партия аппарати ҳақидаги масалани эътибордан четда қолдириб бўлмайди. Ҳозир партия аппарати ва партия ходимлари ёппасига танқид қилинаётган вазият вужудга келди. Биз бу масала юзасидан партия учун ҳам, жамият учун ҳам ўз нуқтаинazаримизни айтишимиз лозим.

Аввало шуни қатъият билан айтмоқчиманки, биз партия аппаратининг ёмонотлиқ қилинишини рад этамиз. Аппарат бизга керак. Лекин ўз вазифаларини малакали бажаришга, сайлаб қўйиладиган органларга ҳар томонлама ёрдам кўрсатишга қодир бўлган янги аппарат керак, зотан кейинги пайтларда ана шундай аппаратни вужудга келтиряпмиз. Ҳозир партия аппаратига бутун қалби билан қайта қуриш ишига берилган, ижодий фикр юритадиган, ташаббус билан ишлайдиган кўпгина янги ходимлар келди.

Аппаратга янги кучлар доимо келиб туришини таъминлаш учун, аппаратдаги ҳаёт партия ва жамиятда рўй бераётган жараёнларга монанд бўлиши учун аввало уни шакллантиришга демократик ёндашувлар керак, албатта. Бунда у ёки бу ходим ҳақида, унинг сиёсий, ишчанлик ва инсоний фазилатлари тўғрисида коммунистлар билдирадиган фикр айниқса муҳимдир. Бунда биз мусобақа, муқобиллик, конкурсдан сира чўчимаслигимиз керак. Менинг фикримча, биз аттестацияларни ҳам мунтазам асосда, партия комитетларининг навбатдаги сайловлари пайтига мўлжаллаб ўтказиб туришимиз лозим.

Маълумки, партияда партия аппарати структурасини қисқартириш ва ўзгартириш юзасидан катта тадбирлар амалга оширилди. Бу иш вазифаларни партия, давлат ва хўжалик органлари ўртасида тақсимлашнинг янги шароитига партия аппаратини мувофиқлаштириш учун принципиал мулоҳазалар билан қилинди.

Биз шу тарзда аппаратни мустаҳкамлаб, унга энг малакали кучларни жалб қилишни истаймиз. Шу мақсадда бўшаб қоладиган маблағларни партия ходимлари иш ҳақини оширишга сарфлаш мақсадга мувофиқдир, чунки уларнинг иш ҳақи кейинги йилларда аппаратга келадиган ходимлар категориялари иш ҳақи даражасидан анча орқада қолиб кетди. Марказий Комитет бу масала юзасидан ўз вақтида тегишли топшириқлар берган ва шу йил охиригача зарур қарорлар қабул қилинади.

Партия кадрларини тайёрлаш ва қайта тайёрлаш масалалари ҳам янгича қўйилаётир. Янги замонавий методларни эгаллаш бу иш марказига қўйилаётир. Шунга мувофиқ КПСС Марказий Комитети ҳузуридаги Ижтимоий фанлар академиясида ва Олий партия мактабида кадрларни тайёрлаш системасини қайта қуришимиз лозим. КПСС Марказий Комитетининг Партия қурилиши ва кадрлар билан ишлаш бўлими ҳамда Идеология бўлими бу ғояларни амалга оширишда сусткашлик кўрсатмоқдалар. Ишни орқага сурмасдан кейинги йилларда партия аппаратига келган ёш ходимлар учун курслар, семинарлар шохобчаларини ташкил этиш лозим.

III.

Ушбу кенгаш муҳокамасига киритишни зарур деб ҳисоблаган масалалар мана шулардан иборат, ўртоқлар. Улар партия вазифаларининг бажарилишини ва жамиятда рўй бераётган чуқур революцион ўзгаришларни ҳисобга олган ҳолда қайта қуриш ва партиянинг янгиланиши билан боғлиқ муаммоларнинг ҳаммасини қамраб олмайди, албатта. Лекин кенгашимизда бўладиган мунозарани ҳисобга олган ҳолда бугун партияни ва жамиятимизни тўлқинлантираётган асосий масалаларга жавоб берилади, деб ўйлайман.

Докладда ҳозирги замон шароитида миллий сиёсат масалалари ва партиянинг бундан келиб чиқадиган вазифалари кенг кўламда қўйилмаганига эътибор берган бўлсангиз керак. Атайин шундай қилинди, чунки биз бу масалаларнинг ҳаммасини партия Марказий Комитетининг навбатдаги Пленумида батафсил муҳокама қилишимиз керак.

Сизларга маълумки, яқинда Сиёсий бюро ҳозирги замон шароитида миллий сиёсат юзасидан КПСС платформаси лойиҳасини кўриб чиқди. Пленумга тайёргарлик юзасидан узоқ давом этган ва жиддий ишга ўзига хос якун ясалди. Айтиш мумкинки, бундай ҳужжат асосан бўлиб ўтган муҳокамани ҳисобга олган ҳолда тайёрланди. У яқин вақт ичида, шу ойнинг охиригачаёқ иттифоқдош республикалар Компартияларининг Марказий Комитетларига, ўлка ва область партия комитетларига юборилади. Бизнинг фикримизча, бу ҳужжат ғоят катта аҳамиятга эга бўлганлиги сабабли биз сизлар билан биргаликда унга яна бир бор баҳо беришимиз зарур. Шундан кейин, балки сентябрь ойида Марказий Комитет муҳокамасига чиқариш керак бўлади.

Сўзимнинг охирида қуйидагиларни айтиб ўтмоқчиман. Сизларга маълумки, КПСС-нинг навбатдан ташқари съездини чақириш ҳақида таклифлар айтилмоқда. Менимча бу таклифларга ҳозирги вазият нуқтаи назаридан баҳо берилиши керак.

Партия фаолиятининг ҳамда яқин давр ичидаги сиёсатининг энг муҳим масалалари муҳокама қилинган XIX партия конференцияси ўтказилганига эндигина бир йил бўлди. Менинг фикримча, конференцияда ишлаб чиқилган сиёсий йўл-йўриқлар ўз аҳамиятини йўқотгани йўқ ва ўз кучини сақлаб келмоқда. Конференциядан кейин партияда бошланғич партия ташкилотларини ҳам, район, шаҳар, область ва ўлка партия ташкилотларини ҳам қамраб олган ҳисобот ва сайловлар бўлиб ўтди.

Олдимизда жуда катта сиёсий тадбирлар — миллий масалага бағишланадиган Марказий Комитет Пленуми, СССР халқ депутатларининг иккинчи съезди, баҳорда эса республика ва маҳаллий Советларга сайловлар турибди. Булар — сиёсий ислоҳотни амалга оширишда муҳим босқичлардир. Очиғини айтиш керакки, улар муносабати билан жуда катта иш қилиниши керак ва бу ишга партия ҳам, Советлар ҳам, жамоат ташкилотлари ҳам, аслида бутун жамиятимиз жалб қилинади.

Август ойидан партияда ҳисобот-сайлов компанияси бошланади. Бу компаниядан биз бутун партия ички ҳаётини ва партиянинг бутун фаолиятини активлаштириш вазифаларини ҳал этиш учун тўла-тўкис фойдаланишимиз керак.

Энг муҳими — партиянинг навбатдаги съездида биз КПСС Программасини янгилашимиз ва янги Устав қабул қилишимиз лозим. Бусиз съезд ўтказилишининг ҳожати бўлмаган бўлур эди. Лекин сизлар яхши тушунасизларки, Программа ва Устав бўйича таклифлар тайёрлаш учун астойдил иш олиб бориш талаб қилинади, вақт керак бўлади. Агар биз бирор иш қилмоқчи бўлсак, пайсалга солмай тайёргарлик ишларини авж олдириб юборишимиз лозим.

Буларнинг ҳаммаси навбатдан ташқари съезд чақириш мақбул эмаслигидан далолат беради. Лекин навбатдаги, XXVIII съезд муддатини яқинлаштириш масаласини муҳокама қилиш керакка ўхшайди. Уни 1990 йил куз фаслида ўтказиш мумкин бўлур эди. Келинглар, шу масала юзасидан маслаҳатлашиб олайлик.

Мен шу билан ўз сўзимни тамомламоқчиман, ўртоқлар, докладда тилга олинган масалаларнинг моҳияти бўйича фикр билдиришларингизни илтимос қиламан.

РЕКЛАМА ВА ЭЪЛОНЛАР

ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ЦИРКИДА

Лариса СЕРБИНОВИЧнинг

«ҒАРОЙИБ ТОМОША»

деб номланган

ГАСТРОЛЛАРИ

Экспериментлардан бири «АФСУНСИЗ АФСУНГАРЛИК», «ҒАРОЙИБОТСИЗ ҒАРОЙИБОТЛАР»дир.

Л. СЕРБИНОВИЧ — мамлакатимизда тажрибалар олиб бораётган кам сонли ижрочилардан ҳисобланади.

У фавқулодда ажойиб қобилият эгаси бўлиб, энг мураккаб фикрий буйруқларни ҳам аниқ ва бехато амалга ошириш қудратига эга:

— чекиш, спиртли ичимликлар истеъмол қилиш сингари зарарли одатларни тарк этиш;
— дудуқланиш, ваҳима касалидан даволаш;
— яхши ухлаш;
— руҳий изтиробдан қутулиш;
— тажрибалар ўтказиш ва уларнинг киши кайфиятига таъсири.

Ҳамма тажрибалар томошабинларнинг бевосита иштирокида амалга оширилади.

ТОМОШАЛАР: иш кунлари соат 19.00 да; шанба ва якшанба кунлари — соат 16, 19.00 да бошланади.

Касса соат 10 дан 20.00 гача очиқ.

Коллектив бўлиб тушиш учун буюртмалар қабул қилинади.

Маълумотларни қуйидаги телефонлар орқали олиш мумкин: 44-28-04, 44-35-91, 44-35-84.

СССР Олий Советининг комитетлари ва комиссияларида

КЕЧИКТИРИБ БЎЛМАЙДИГАН ЭҲТИЁЖЛАРГА 500 МИЛЛИОН ВАЛЮТА АЖРАТИЛДИ

Соғлиқни сақлашнинг бугунги кечиктириб бўлмайдиган эҳтиёжларига ярим миллиард инвалюта сўми ажратилди — СССР Олий Советининг халқ соғлиғини муҳофаза этиш комитетида ана шу хабарни айтишди.

Бир қанча комитетларнинг чет эллардан камёб дориларни шошилинч тарзда сотиб олиш учун маблағ ажратиш зарурлиги ҳақидаги талабларига ҳукумат ана шундай жавоб берди. Бу маблағлар, аввало болалар, диабет ва нафас қисиши ҳамда юрак-қон томирлари касалликларига ва бошқа оғир дардларга чалинган беморларни даволаш учун дори-дармон сотиб олишга шу йилнинг ўзида сарфланади. Чунки, зарур дориларсиз бундай касалликларга қарши курашиб бўлмайди, деди ТАСС мухбирига комитет раисининг ўринбосари Ю. Н. Беленков.

Жуда зарур бўлиб турган дориларнинг тақчиллиги, оддий дори-дармонларнинг ҳам сотувда дам пайдо бўлиб, дам ғойиб бўлиб қолаётганлиги совет кишиларининг ҳаққоний ғазабини уйғотмоқда, бу ҳол соғлиқни сақлашни ривожлантириш хусусида ҳукумат қабул қилган программанинг обрўсини туширмоқда, деб таъкидлади Юрий Никитич. Болалар, ҳомиладор аёллар, инвалидлар ва ветеранларни даволаш ҳақида гап кетганида дориларнинг етишмаслигига айниқса йўл қўйиб бўлмайди. СССР Министрлар Совети илтимосимизга дарҳол «лаббай» деб жавоб берганлиги Николай Иванович Рижков ва унинг ҳамкасблари дори-дармон муаммосини ҳал қилишнинг муҳимлигини яхши уқиб олганликларидан далолат бериб турибди, дарҳақиқат, бу муаммо соф медицина муаммосидан сиёсий муаммога айланиб кетмоқда.

Биз, депутатлар, кўп йиллар мобайнида мамлакатимиз фармакология саноатининг замонавий технология базасини ривожлантиришга парво қилинмаганлиги эндиликда фавқулодда чоралар кўрилишига олиб келаётганидан норозимиз, албатта. Аммо, бу чораларни кўрмасдан иложи йўқ ва «юқоридагилар» буни тушуниб етаётганликлари яхшидир. Бундан ташқари, биз дори воситалари ишлаб чиқаришни планлаштиришдаги тартибсизлик аҳволни яна ҳам чигаллаштириб юбораётганидан жуда хавотирдамиз. Чунки министрликлар ва корхоналар ўзларининг ички идоравий топшириқларини бажариш учун жавоб берадилар ва мамлакат аҳолисини дори-дармонлар билан тўла таъминлаш учун ҳеч ким жавоб бермайди. Биз ҳукуматга 1990 йилдан бошлаб СССРни иқтисодий ва социал ривожлантириш давлат плани составида дори воситалари ва медицинада қўлланиладиган буюмларга бўлган эҳтиёжни ва ушбу эҳтиёжни тўла қондиришнинг манбалари балансини ишлаб чиқишни таклиф қилдик, деди пировардида комитет раисининг ўринбосари.

Депутатлар «СССР Олий Совети Президиумининг СССР қонун актларига ўзгартишлар ва қўшимчалар киритиш тўғрисидаги Фармонларини тасдиқлаш тўғрисида»ги Қонун лойиҳасини батафсил муҳокама қилдилар ва шу лойиҳа юзасидан ўз хулосаларини қабул этдилар.

ЖИЗЗАКИЛИК ҚИЛМАСДАН АМАЛИЙ ИШЛАЙЛИК

Коллектив можароларини тартибга солиш тўғрисидаги Қонун лойиҳаси СССР Олий Советининг қонунчилик, қонунийлик ва ҳуқуқ-тартибот масалалари комитети кўриб чиқадиган марказий ҳужжатлардан бири бўлади.

Қонун лойиҳаси комитетга кеча берилди, аммо ҳозирги шароитда ана шундай норматив актнинг жуда зарурлигини ҳисобга олиб депутатлар лойиҳани шу яқин орада кўриб чиқиш ниятидадирлар. Уларнинг фикрича, бу, жумладан, Кузбасс кончиларининг ҳозирги забастовкаси сингари меҳнат можароларини ҳал этиш учун ҳуқуқий негизни таъминлашга имкон беради.

Мажлисда таъкидлаб ўтилганидек, СССРда судларнинг статуси тўғрисидаги қонунни иложи борича тезроқ, эҳтимолки шу сессиянинг ўзида қабул қилиш лозим бўлади. Комитет аъзоларининг фикрича, бу суднинг мустақиллигини мустаҳкамлашга ёрдам беради. Комитет мамлакатда Қонун ижодкорлигининг мувофиқлаштириб турувчи марказига айланиши керак, деб таъкидлади комитет раиси С. С. Алексеев. Ишимизда амалий, профессионал ёндошув устун туриши, жиззакиликка йўл қўйилмаслиги керак, деди у.

Комитет кўпгина янги Қонун лойиҳаларини тайёрлаш юзасидан анча иш қилиши керак, шундай қонунларнинг йўқлиги жамиятимиз ҳаётига салбий таъсир кўрсатмоқда. Бешта кичик комитетда асосий иш бажарилади, ушбу комитетлар конституцион қонунчилик ва сиёсий система ислоҳоти, хўжалик ислоҳотини ҳуқуқий жиҳатдан таъминлаш, социал тараққиёт ва маданият қонунчилиги, жиноий қонунчилик ва суд ислоҳоти тўғрисидаги қонунчиликни такомиллаштириш масалалари, социалистик қонунчилик ва ҳуқуқ-тартибот муаммолари билан шуғулланадилар.

ҚИШЛОҚЛАРИМИЗ ТАҚДИРИ ҲАЯЖОНГА СОЛИБ ТУРИБДИ

СССР Олий Советининг аграр масалалар ва озиқ-овқат комитети аъзолари том маъноси билан парламентнинг юксак минбаридан ерга қадам ранжида қилдилар, десак бўлади. Улар В. В. Докучаев номидаги тупроқшунослик институтида сайёр мажлисга тўпландилар, гарчи бу институт пойтахтнинг қоқ марказида, агар таъбир жоиз бўлса асфальтнинг устида жойлашган бўлса ҳам, мажлисда кўтарилган муаммолар, шубҳасиз, ерни ризқ рўзимиз манбаи деб билган ҳар бир кишини ҳаяжонга солади.

Қишлоқ хўжалиги масалалари билан шуғулланаётган депутатлар ниҳоят қишлоқларимизнинг тақдири билан бевосита боғлиқ бўлган масалаларни ҳал этишга нечоғлик жонкуярлик билан киришганликлари шундоққина сезилиб турар эди. Эсимизда бор, съездда бу масалалар ўткир қилиб қўйилган эди, съезд худди ана шу муаммо хусусида мамлакатнинг янги парламенти дарҳол, биринчи навбатда тегишли қарорлар қабул қилиши лозим, деб ҳисоблади. Бусиз аграр ислоҳотнинг тез ва самарали боришига умид боғлаш қийин.

Тупроқшунослик институтида ишловчи олимлар ер ҳақида ғамхўрлик қилишни ўз бурчлари, деб биладилар, мазкур учрашувда батафсил ахборот алмашинуви бўлди, бусиз ана шу жуда ўткир муаммо хусусида қонун ижодкорлиги билан шуғулланиш мушкул бўлиб қоларди. Айримлар учун бу ердаги суҳбат ўтилган сабоқни такрорлаш, бошқалар учун ердан фойдаланишнинг у ёки бу жиҳатлари хусусида позицияларни аниқлаб олиш, учинчилар учун эса янги фактлар билан танишиш бўлди. Бу учрашувга ҳар бир киши ўзининг шахсий хўжалик тажрибаси билан келди, бу тажриба эса ер билан яъни деҳқон ишлаб чиқаришининг асосий воситаси билан ҳар куни бўладиган ҳамжиҳатликдир. Шу боисдан ҳам депутатлар олимлар олдига катта масалаларни қўйдилар. Бир қарашда соф профессионал муаммолар ўз-ўзидан социал маъно касб этди.

СССР халқ депутати, ВАСХНИЛ президенти А. А. Никонов тилга олган ва бизнинг ер фондимизни таърифлаб берадиган рақамлар ҳам худди шундан далолат бериб турибди. Агар бундан 30 йил муқаддам мамлакатимиздаги ҳар бир кишига 1,11 гектар ҳайдаладиган ер тўғри келган бўлса, ҳозир бор-йўғи 80 сотих ер тўғри келмоқда. Ҳамонки, ҳайдаладиган ер ғойиб бўлиб қолаётган экан, одамлар ҳам қишлоқдан кетиб қолмоқдалар. Шу давр мобайнида биз қарийб 140 минг қишлоқдан ажралиб қолдик. Бошқача айтганимизда тупроқ баланси шундай бир негизки, ердан фойдаланиш принциплари ана шу негиз устига қурилиши керак.

Шуни айтиб ўтишимиз керакки, Қонун лойиҳаси йўқдан бор бўлаётгани йўқ, ушбу лойиҳа ҳафтанинг охирида биринчи бор муҳокама қилиш учун комитет аъзоларига тавсия этилади. Аммо, бир неча ўн йил илгари қабул қилиниб, ҳозир ҳам амал қилиб келаётган «Ер қонунчилиги асослари», гарчи унга айрим қўшимчалар киритилган бўлса ҳам, жуда эскириб қолди. Эндиликда ҳозирги қишлоқдаги реалликларни ва биринчи галда мулкчиликнинг турли формаларини ҳисобга оладиган тубдан янгича ёндошув талаб этилади. Илова тарзида шуни айтмоқчимизки, учрашувда Литва ССРда деҳқон хўжаликлари тўғрисида мазкур республика Қонуни текстининг тарқатилганлиги фикр-мулоҳаза юритиш учун асос бўлади. Комитет олимлар, мутахассислар, қишлоқ хўжалик ходимларининг турли-туман фикр-мулоҳазаларини эътиборга олиб, ҳозирги аграр сиёсатнинг энг муҳим ҳуқуқий акти лойиҳасини кўриб чиқишга киришиш ниятидадир.

ПИШИҚ-ПУХТА ҲАЛ ЭТАЙЛИК

СССР Олий Совети Миллатлар Советининг миллий сиёсат ва миллатлараро муносабатлар комиссиясининг мажлисига кўтарилаётган муаммоларнинг ўткирлиги ва уларни ҳал этиш йўлларини тезроқ топиш истаги хос бўлди.

Мажлисда раислик қилувчи Г. С. Таразевичнинг таклифи билан (комиссия аъзолари бу таклифни қўллаб-қувватладилар) совет немислари, қрим татарлари, месхети туркларининг мурожаатномаларини, шунингдек Тоғли Қорабоғ мурожаатномасини тегишли комиссияларга беришга қарор қилинди, ушбу комиссиялар махсус ана шу масалаларни ҳал этиш учун тузилган. Миллий-территориал, маъмурий-территориал тузилиш билан боғлиқ бўлган муаммоларга келганда депутатлар ушбу муаммоларни даставвал республикаларнинг тегишли органларида кўриб чиқишни мақсадга мувофиқ деб топдилар. Фақат шундан кейингина уларнинг фикр-мулоҳазаларини ҳисобга олиб, комиссияда муҳокама қилиш керак. Кам сонли халқларнинг тақдири билан боғлиқ бўлган сўровлар ва мурожаатномалар РСФСР Олий Совети Президиумига кўриб чиқиш учун топширилади. Шу билан бир қаторда комиссия ана шу масала хусусида ўз таклифларини ишлаб чиқиш билан шуғулланади.

Молдавиядан сайланган СССР халқ депутатларидан Ю. В. Блохин ва Н. А. Костишин мажлис аҳли эътиборини Молдавия ССРда миллатлараро муносабатлар соҳасида содир бўлган вазиятга қаратиб, тўқнашувларнинг оқибатларини текшириш учун эмас, балки тўқнашувларнинг олдини олиш учун тегишли комиссиялар тузиш лозимлиги ҳақида таклиф айтдилар. Комиссия аъзоси Н. Н. Медведев бундай нуқтаи назарни қўллаб-қувватлади. Фожиали воқеалардан кейин эмас, балки фожиали воқеаларнинг олдини олиш учун чора-тадбирлар кўриш бизнинг вазифамиздир, деб таъкидлади у. Автоном республикалар давлат ҳуқуқий статусини ишлаб чиқиш тўғрисида ҳам таклиф илгари сурилди.

Миллий муаммоларни жўнлаштириш мумкин эмас, деб таъкидлади депутат Е. В. Коган. Унинг фикрича, ана шу муаммолар билан боғлиқ бўлган масалаларни ҳал этишни фақат республика органлари ихтиёрига бериб қўйиш нотўғри бўлур эди, чунки бу кўпинча миллий республикада яшаётган бошқа халқлар ҳуқуқларининг камситилишига олиб келади. Шу муносабат билан Г. С. Таразевич, республикалар ва шу республикаларда яшаётган халқлар, аввало, ўз ишларини ўзлари ҳал этишлари керак, деб таъкидлади. Ҳал этганда ҳам ақл-идрок билан, тўғри, демократик методлар билан ҳал этишлари керак. Муаммолар ушбу республикаларнинг доираси билан чекланмаса, ҳуқуқ нормалари бузилаётган бўлса, марказий органлар аралашиши керак, маҳаллий аҳамиятга молик масалалар жойларнинг ўзида ҳал этилиши керак, деб уқтирди комиссия раиси, бу исбот талаб қилмайдиган ҳақиқатдир. Аммо, мабодо ҳуқуқий тенгсизлик юзага чиқса бутун мамлакат жамоатчилиги аралашиши керак.

(ТАСС).

САНЪАТ ОЛАМИДА

ИЖОДИЙ ҲАМКОРЛИК

Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон ССР Давлат Академик Катта театрининг солисти, республика халқ артисти Малика Аҳмедова шу кунларда концерт — ижрочилик фаолияти устида янги программа асосида ғоятда жиддий иш олиб бормоқда. У ҳар доим ижодий изланишга ҳаракат қилиб, фольклор санъатидан ҳам унумли фойдаланишга интилаётир ва бу борада айрим муваффақиятларга эришмоқда.

Санъаткорга турли рақсларни меъёрига етказиб тайёрлаш ва ижро этишда Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган артист Вилоят Оқилова яқиндан кўмаклашаётир. Бу борада уларнинг кўп йиллардан бери ҳамкор ва ҳамнафас бўлиб ижодий алоқа қилаётганликлари қўл келди.

Таниқли раққоса Малика Аҳмедованинг республикада, мамлакатимизда ва чет эл сафарларида эришаётган ютуқларида у билан ижодий ҳамкорлик қилаётган санъаткорларининг, айниқса балетмейстер Вилоят Оқилованинг ҳам ҳиссаси бор.

Суратда: Вилоят Оқилова (чапдан) ва М. Аҳмедовалар янги рақс устида иш олиб боришаётган пайт.

А. РИСҚИЕВ сурати (ЎзТАГ).

ЯНА СУВ КЕЛДИ

Исфара районининг Қирғизистон билан чегарадош территориясида комендантлик соати амал қилаётганига беш кун бўлди. Комендантлик соати икки республика ўртасидаги чегарада қирғиз ва тожик аҳолиси вакиллари ўртасида тўқнашув юз берганидан кейин жорий қилинган эди.

Чегара территориясининг бир қанча участкаларида ер ва сувдан фойдаланиш ҳуқуқи тўғрисидаги эски баҳс-мунозара можарога сабаб бўлди.

Район коменданти — Тожикистон ССР ички ишлар министри М. Н. Навжувоновнинг хабар қилишича, тўқнашув зонасидаги вазиятни ички қўшинлар ва милиция бўлинмалари тўла назорат қилиб турибди. 13 июль куни юз берган тўқнашув ва отишма натижасида тожик аҳолиси ўртасидаги жабрланганлар сони аниқланди. Жами 27 киши касалхоналарга жўнатилган бўлиб, аввал хабар қилганимиздек, улардан бири вафот этди. Ҳозир 21 киши даволаняпти, улардан бири оғир аҳволда. Тўқнашув вақтида ҳужум қилаётганлар йўлини тўсишда қатнашган ички қўшинларнинг 66 жангчиси жароҳатланган. Бир ҳарбий хизматчи касалхонага жўнатилган.

Тожикистон ССР Министрлар Советининг Раиси, СССР халқ депутати И. Ҳ. Ҳаёев бошчилигида бу районга келган ҳукумат фавқулодда комиссияси ўзаро мақбул ечимни фаол излаяпти. Масаланинг ўткир бўлиб туришига барҳам бериш имконини яратадиган чора-тадбирлар қабул қилинди. Матчон республикалараро суғориш канали Исфара районидаги Октябрь қишлоғи аҳолиси унга ташлаган тошлардан бутунлай тозаланди. Қирғизистоннинг Ўш область Баткен районидаги Лениннинг 100 йиллиги номли совхоз меҳнаткашларига бу каналдан яна сув берила бошланди. Аниқ чегараларни ўрнатиш, баҳс-мунозараларга сабаб бўлган участкаларда ер ва сувдан фойдаланиш ҳуқуқини белгилаш хусусида аҳоли билан музокаралар олиб бориляпти.

Қўшни республикаларнинг Исфара ва Баткен районлари аҳолиси ўртасидаги кескинликни йўқотиш ҳамда нормал муносабатларни тиклаш юзасидан қилинаётган иш давом эттириляпти.

М. А. ПОПОВ,
ТАСС мухбири.

КИЧКИНТОЙЛАР — ЯНГИЙЎЛ ПОЙАБЗАЛИ!

Янгийўл пойабзал ишлаб чиқариш бирлашмасида тайёрланган оёқ кийимлари сифат кафолатига эга.

Болалар пойабзалларининг сифати эса энг аввало енгиллик ва қулайлик демакдир. Бирлашма конструкторлари айнан шундай моделларни яратиш учун доимо янгидан-янги ечимлар устида изланадилар.

Болалар ранг-баранг тусли хромдан, кўпинча муқобил ранглар уйғунлигида тайёрланган ёрқин башанг туфлиларни жон деб киядилар.

Бирлашма ассортименти ниҳоятда хилма-хил бўлиб, ёзги туфлилар, спорт пойабзаллари, қўнжи калта ботинкалар, ботинкалар, этикчалар ва ҳатто гўдакларга мўлжаллаб чиқарилган пинеткалар шулар жумласидандир.

Янгийўл пойабзал ишлаб чиқариш бирлашмасида тайёрланган болалар пойабзалларини ихтисослашган магазинларда ва магазинларнинг оёқ кийимлари сотиладиган бўлимларида, шунингдек «Ўзбекистон» фирма савдо бирлашмасининг магазинларида сотиб олишингиз мумкин.

ЯНГИЙЎЛ ПОЙАБЗАЛ ИШЛАБ ЧИҚАРИШ БИРЛАШМАСИ.

ҲАР ЭҲТИМОЛГА ҚАРШИ...

ЎЗИНГИЗНИ БАХТСИЗ ТАСОДИФЛАР, ЖАРОҲАТЛАР ВА КАСАЛЛИКЛАРДАН СУҒУРТА ҚИЛДИРГАНМИСИЗ?

Мабодо Сиз олдиндан ўз ҳаётингизни бахтсиз ҳодисалардан суғурта қилдириш ҳақида шартнома тузиб қўйсангиз, суғурта ҳолатларида Госстрах Сизга ёрдамга келади.

Бахтсиз ҳодисалардан суғурта қилиш шартномаси 16 ёшдан 80 ёшгача бўлган кишилар билан 1 йилдан 5 йилгача муддатга тузилади (бироқ шартнома муҳлати сўнггида суғурта қилинувчи шахснинг ёши 80 дан ошмаслиги керак).

Суғурта бадали унча кўп эмас — у йилига суғурта пулининг ҳар 100 сўмидан 25 тийиндан 1 сўм 20 тийингача бўлади, холос.

Агар шартнома 3 йилдан 5 йилгача муҳлатга тузилган бўлса 5 фоиздан 15 фоизгача пул чегириб ташланади.

Ўзбекистон ССР Госстрахи правлениеси.

«Союзреклама» Бутуниттифоқ ишлаб чиқариш бирлашмасининг Ўзбекистон реклама ишлаб чиқариш корхонаси.

Муҳаррир
У. УСМОНОВ.

Р. — 01354. Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ ордени босмахонаси. Тошкент шаҳри. Б. — 169. ИНДЕКС 64583. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12